

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

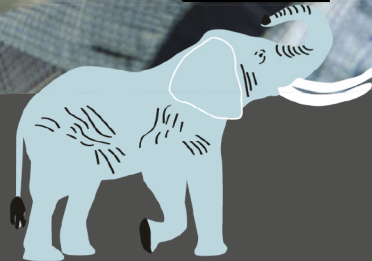
Ασημάκης Φλιάτουρας · Μαρία Σουκαλοπούλου · Άννα Ν. Αφεντουλίδου
Ζωή Ιωαννίδου · Βασιλική Μακρή · Ουρανία Βοσκάκη · Ιωάννης Λεύκος

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
η γλώσσα μας

Τετράδιο
εργασιών

2.

Ε΄ δημοτικού

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Η γλώσσα μας
Ε΄ Δημοτικού
ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Τετράδιο εργασιών

Β΄ τεύχος

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής / Αξιολογητής

Θεοδωρίδης Αλέξανδρος

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου

Αξιολογητής

Κατσούλης Φίλιππος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Γρηγορίου Φωτεινή

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Πέρδος Αθανάσιος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Αντζόπουλος Νικόλαος

Διπλωματούχος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών

Υπεύθυνος του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Αθανάσιος Γιαννίκας, Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ

Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη Διδακτικών Βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

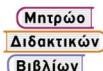
Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ασημάκης Φλιάτουρας • Μαρία Σουκαλοπούλου • Άννα Ν. Αφεντουλίδου • Ζωή Ιωαννίδου
Βασιλική Μακρή, Ουρανία Βοσκάκη • Ιωάννης Λεύκος

Η γλώσσα μας
Ε΄ Δημοτικού
ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Τετράδιο εργασιών

Β΄ τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Η γλώσσα μας | Ε΄ Δημοτικού | Β΄ τεύχος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ασημάκης Φλιάτουρας , Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Επιστημονικός Υπεύθυνος Μαρία Σουκαλοπούλου , Εκπαιδευτικός, Δρ Γλωσσολογίας Άννα Ν. Αφεντουλίδου , Σύμβουλος Εκπαίδευσης, Δρ Παιδικής λογοτεχνίας Ζωή Ιωαννίδου , Εκπαιδευτικός Βασιλική Μακρή , Εκπαιδευτικός, Δρ Γλωσσολογίας Ουρανία Βοσκάκη , Επίκουρη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ Ιωάννης Λεύκος , Μέλος ΕΔΙΠ Πανεπιστημίου Μακεδονίας
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	Δημήτρης Χαλκιάπουλος , Γραφίστας
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ	Γεώργιος Λίβανος , Γραφίστας Χάρης Δημολιάτης , Γραφίστας
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ	Ευαγγελία Γουτιάνου , Εικονογράφος - Γραφίστρια
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	Συγγραφική Ομάδα Στέφανος Γιασιράνης , Εκπαιδευτικός, Δρ Παιδαγωγικής
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	Σταυρούλα Αντωνοπούλου , Εκπαιδευτικός, Δρ Γλωσσολογίας
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΒ	Δημήτρης Σεμιτέκολο , Γραφίστας - Σχεδιαστής Ιστοσελίδων
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ - ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ	Ελένη Καραντζόλα , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

Περιεχόμενα

5. Τι υπάρχει στη Γη και έξω από αυτή;

• Τι είναι η γη για μας;	8
• Ποια ίχνη αφήνουμε οι άνθρωποι στη γη;	15
• Τι μας προσφέρουν τα διαστημικά ταξίδια;	19
• Πώς τα πήγαμε;	22

6. Γιατί είναι καλό να συμμετέχουμε;

• Σε τι κόσμο θέλουμε να ζούμε;	26
• Γιατί με ενδιαφέρει εμένα;	30
• Πώς μπορώ να κάνω τον κόσμο καλύτερο;	37
• Πώς τα πήγαμε;	41

7. Γιατί μία γλώσσα δεν είναι αρκετή;

• Τι είναι η γλώσσα;	44
• Γιατί μιλάμε πολλές γλώσσες;	52

8. Πώς η λογοτεχνία «γιορτάζει» τη φιλία;

• Ποιες είναι οι συγγραφείς και οι ιστορίες τους;	62
• Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα;	69
• Τι δημιουργούμε εμείς;	78

Τα σύμβολα του τετραδίου

Αναπτύσσουμε τις δεξιότητές μας

Κατανοούμε προφορικά κείμενα		Κατανοούμε γραπτά κείμενα	
Παράγουμε προφορικό λόγο		Συνθέτουμε και γράφουμε κείμενα	

Χτίζουμε τη γραμματική και το λεξιλόγιό μας

Μαθαίνουμε νέα γραμματικά φαινόμενα		Εμπεδώνουμε όσα γνωρίζουμε	
Εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιό μας		Μαθαίνουμε ορθογραφία	

Εργαζόμαστε μαζί στην τάξη

Συζητάμε στην τάξη		Δουλεύουμε στον ρυθμό μας	
Χωριζόμαστε σε ομάδες		Βλέπουμε τι μάθαμε	
Παρακολουθούμε βίντεο			

Θα μας βοηθήσουν και αυτά...

Παρατηρούμε τον βαθμό δυσκολίας των δραστηριοτήτων		

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ

γραμματικές δομές που μας βοηθούν να εξηγήσουμε ένα φαινόμενο

ΕΜΠΛΟΥΤΙΖΟΥΜΕ

το καθημερινό αλλά και το επιστημονικό μας λεξιλόγιο

5

Τι υπάρχει στη Γη και έξω από αυτή;

Αξιοθέατο Spaceship Earth στο πάρκο της Disney στη Φλόριντα.

5.1 Τι είναι η Γη για μας;

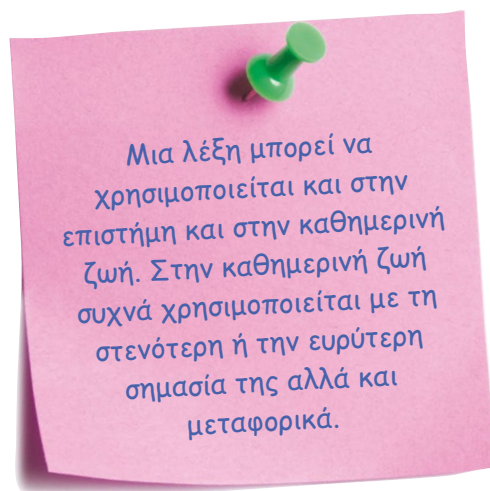
Στην υποενοότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς να διακρίνουμε το καθημερινό από το επιστημονικό λεξιλόγιο.
- να κατασκευάζουμε ουσιαστικά από ρήματα και να τα χρησιμοποιούμε κατάλληλα.
- πώς να χρησιμοποιούμε τα ουσιαστικά *φως, ύδωρ, πυρ* σε όλες τις πτώσεις.

1. Αναζητάμε στο *Εικονογραφημένο Λεξικό Φυσικής (ΕΛεΦυΣ)* τη λέξη *Γη*:

- Ποιες διαφορετικές σημασίες μπορεί να έχει η λέξη *Γη*;
- Ποιες είναι καθημερινές και ποιες επιστημονικές;
- Συμπληρώνουμε τον πίνακα.

Μια λέξη μπορεί να χρησιμοποιείται και στην επιστήμη και στην καθημερινή ζωή. Στην καθημερινή ζωή συχνά χρησιμοποιείται με τη στενότερη ή την ευρύτερη σημασία της αλλά και μεταφορικά.

Επιστημονικό λεξιλόγιο

Σημασία

Παράδειγμα

πλανήτης

Καθημερινό λεξιλόγιο

Σημασία

Παράδειγμα

Τρέμει η γη!

Σεισμός 6

ρίχτερ!

2. Παρατηρούμε το λήμμα Γη στο ΕΛεΦυΣ:

α. Φτιάχνουμε την οικογένεια της λέξης:

- γη .....
- γαιο- .....
- -γειο .....
- γεω- .....

β. Βάζουμε τις λέξεις που γράψαμε σε ομάδες. Ποιες χρησιμοποιούμε καθημερινά; Ποιες σε σχολικά μαθήματα;

Καθημερινό λεξιλόγιο

Ειδικό λεξιλόγιο

γήπεδο,

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

3. Σε τι διαφέρει ο καιρός από το κλίμα;

α. Μελετάμε τον ορισμό της λέξης καιρός. Ποια μέρη έχει ένας επιστημονικός ορισμός;

Κυκλώνουμε το ουσιαστικό που δείχνει την κατηγορία και υπογραμμίζουμε τις λεπτομέρειες που κάνουν τη λέξη να διαφέρει από άλλες της ίδιας κατηγορίας:

καιρός: οι συνθήκες που επικρατούν στην ατμόσφαιρα, δηλαδή στον αέρα, σε συγκεκριμένο μέρος και σε συγκεκριμένο χρόνο

β. Αναζητάμε τη λέξη κλίμα σε διαφορετικά λεξικά. Γράφουμε έναν ορισμό, που να μας βοηθά να την ξεχωρίζουμε από τον καιρό:

κλίμα: .....

5.1 Τι είναι η Γη για μας;

4. Οι παρακάτω λέξεις και φράσεις ανήκουν στο ειδικό ή στο επιστημονικό λεξιλόγιο:

ανακύκλωση απορρίμματα άνοδος της θερμοκρασίας στάθμη της θάλασσας τυφώνας εκπομπή διοξειδίου του άνθρακα υγρασία ερημοποίηση πλανήτης ακραία καιρικά φαινόμενα κυκλώνες ανεμοστρόβιλοι βροχοπτώσεις ατμοσφαιρικά ποτάμια καύσωνας πλημμύρα ξηρασία πυρκαγιά

α. Ποιες από αυτές χρησιμοποιούμε συχνά; Ποιες όχι; Τις χωρίζουμε σε ομάδες:

Χρησιμοποιούμε συχνά

Δε χρησιμοποιούμε συχνά

καύσωνας,

.....

.....

.....

.....

β. Σε ποια σχολικά μαθήματα τις συναντάμε; Σε τι είδους κείμενα στην καθημερινότητα;

Ακούμε ένα επιστημονικό κείμενο που αναφέρεται στην κλιματική αλλαγή και καταγράφουμε στο τετράδιό μας το επιστημονικό λεξιλόγιο.

5. Παρατηρούμε το απόσπασμα από το Κείμενο 2:

Άνοδος της θερμοκρασίας σημαίνει **λιώσιμο** των πάγων της Αρκτικής και της Ανταρκτικής.

α. Μπορούμε να πούμε το ίδιο πράγμα με πιο απλό τρόπο; Μετατρέπουμε τις φράσεις με ουσιαστικό σε φράσεις με ρήματα:

Όταν η θερμοκρασία ....., ...

β. Ποια από τις δύο φράσεις καταλαβαίνουμε πιο εύκολα; Ποια μας δυσκολεύει; Γιατί;

Στα επιστημονικά κείμενα που εξηγούν κάτι βρίσκουμε πολλά ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα.

6. Παρατηρούμε τις παρακάτω ρηματικές φράσεις. Τις μετατρέπουμε σε ονοματικές φράσεις:

1. **Ρηματική φράση:** Μόλις τα απορριμματοφόρα του Δήμου **αδειάσουν** τους κάδους, ένα όχημα-πλυντήριο αναλαμβάνει το πλύσιμό τους.

Ονοματική φράση: Μετά το άδειασμα των κάδων, ένα όχημα-πλυντήριο αναλαμβάνει το πλύσιμό τους.

2. **Ρηματική φράση:** Τα τελευταία 4 χρόνια η θερμοκρασία της Γης **αυξήθηκε** κατά 1,2°C.

Ονοματική φράση: Τα τελευταία 4 χρόνια σημειώθηκε .....

3. **Ρηματική φράση:** Συνεχίζονται οι προσπάθειες, για να **σβήσει** η φωτιά.

Ονοματική φράση: Συνεχίζονται οι προσπάθειες για το .....

4. **Ρηματική φράση:** Πρέπει να **συνεργαζόμαστε** για να **καταπολεμήσουμε** την κλιματική αλλαγή.

Ονοματική φράση: Η ..... είναι απαραίτητη για την .....

Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα

Όταν εξηγούμε κάτι, χρησιμοποιούμε ουσιαστικά που παράγονται από .....
 ..... Τα ουσιαστικά αυτά τελειώνουν συνήθως σε **-μα, -(σ)ιμο, -μός, -(σ)η**
 και **-(σ)ία** και δηλώνουν **αποτέλεσμα** ή **διαδικασία**. Από αυτά, εκείνα που τελειώνουν
 σε **-(σ)η** ανήκουν συνήθως στο ειδικό ή ..... λεξιλόγιο,
 π.χ. **υπερθέρμανση**.

Όταν μετατρέπουμε μια ρηματική φράση σε ονοματική, ο λόγος μας γίνεται πιο επίσημος
 αλλά και πιο σύντομος και η σύνταξη πιο δύσκολη: το ρήμα μετατρέπεται
 σε ..... και το υποκείμενο (αυτός, αυτή, αυτό που κάνει κάτι) μπαίνει
 σε ..... πτώση μετά το ουσιαστικό, π.χ.

Υποκείμενο

Το νερό

P

βράζει

Ουσ.

ο βρασμός

Ουσ. ΓΕΝ

του νερού

Χρησιμοποιούμε παράγωγα ουσιαστικά.

5.1 Τι είναι η Γη για μας;

7. Ο Πάρης έφτιαξε μια κοινωνική διαφήμιση για την Παγκόσμια Ημέρα Ανακύκλωσης. Μπορούμε να τον βοηθήσουμε να την ξαναγράψει, ώστε να έχει ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα;

Για να **προστατέψουμε** τον πλανήτη μας,
δρούμε άμεσα!

Ανακυκλώνουμε ηλεκτρικές συσκευές,
πλαστικά, χαρτικά, γυαλί, αλουμίνιο!

Καταναλώνουμε λιγότερο!

Εξοικονομούμε ενέργεια!

Δεν αφήνουμε τον πλανήτη μας να
υπερθερμανθεί και το κλίμα ν' **αλλάξει**!

Για την προστασία του πλανήτη μας,
αναλαμβάνουμε άμεση .....

Λέμε ΝΑΙ στην .....

Λέμε ΟΧΙ στην υπερ.....!

Λέμε ΝΑΙ στην .....

Δε συμβάλλουμε στην .....

..... και στην .....

..... !

8. Παρατηρούμε τα υπογραμμισμένα ρήματα. Ποια είναι η αιτία και ποιο το αποτέλεσμα που συνδέουν τα ρήματα;

α. Τα ακραία καιρικά και κλιματικά
φαινόμενα οδηγούν σε καταστροφές.

β. Οι βροχοπτώσεις συμβάλλουν
στην παροχή νερού για μια περιοχή.

α. αιτία: ..... ακραία καιρικά φαινόμενα .....

β. αιτία: .....

αποτέλεσμα: .....

αποτέλεσμα: .....

Λέξεις και φράσεις που δείχνουν αιτία και αποτέλεσμα

Για να εκφράσουμε **αιτία** και **αποτέλεσμα**, χρησιμοποιούμε
ρήματα, συνδέσμους, φράσεις, προθέσεις:

το A συμβάλλει στο B **λόγω της...** το A ευθύνεται για το B
γιατί/επειδή/διότι... βασική αιτία είναι ότι... το A συνεπάγεται το B
εφόσον/καθώς εξαιτίας του το B οφείλεται στο A
ώστε, οπότε, άρα το B προκύπτει από το A
με αποτέλεσμα/συνέπεια να... το A οδηγεί στο B το A προκαλεί το B
σημαντικός παράγοντας είναι ότι...

9. Χωρίζουμε τις λέξεις και φράσεις του παραπάνω πλαισίου σε ομάδες.
Θα μας βοηθήσουν τα χρώματα!

Ρήματα

συμβάλλει

.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

Η πρόθεση *λόγω*
γράφεται με ωμέγα,
γιατί προέρχεται
από τα Αρχαία
Ελληνικά.

10. Γιατί κινδυνεύει η Γη; Τι μπορούμε να κάνουμε, ώστε να την προστατέψουμε; Χρησιμοποιούμε αιτιολογικές και αποτελεσματικές προτάσεις, παίζοντας *πάσες ερωτήσεων*.

Γιατί κινδυνεύει η Γη;

Επειδή οι άνθρωποι
σπαταλάνε τους
φυσικούς πόρους.

Τι μπορούμε να κάνουμε,
ώστε να προστατέψουμε
τη Γη;

Μπορούμε να καταναλώνουμε
λιγότερο, ώστε να μειώνεται η
παραγωγή στα εργοστάσια.

5.1 Τι είναι η Γη για μας;

11. Ξαναγράψουμε την παρακάτω πρόταση με διαφορετικούς τρόπους για να δείξουμε αιτία και αποτέλεσμα. Επιλέγουμε λέξεις και φράσεις από το πλαίσιο στη σελίδα 12:

*Τα ακραία καιρικά φαινόμενα προκαλούν
πολλές καταστροφές στη φύση και στον άνθρωπο.*

1. *Εξαιτίας των ακραίων καιρικών φαινομένων, προκαλούνται πολλές καταστροφές στη φύση και στον άνθρωπο.*
2. ....
3. ....

12. Σκεφτόμαστε και απαντάμε:

α. Ποιος είναι ο πληθυντικός αριθμός των λέξεων *φως, ύδωρ, πυρ*;

β. Συμβουλευόμαστε τη Γραμματική. Μετά, συμπληρώνουμε τα κενά:

1. Η Γη απέχει δισεκατομμύρια έτη .....*φωτός*..... (**φως**) από τον Ήλιο.
2. Ο διαφωτισμός λέγεται αλλιώς και Αιώνας των ..... (**φως**).
3. Τα νερά της βροχής λέγονται αλλιώς όμβρια ..... (**ύδωρ**).
4. Πρέπει να περιορίσουμε την κατανάλωση του ..... (**ύδωρ**).
5. Τα σωστικά συνεργεία απομάκρυναν μεγάλους όγκους ..... (**ύδωρ, πληθ.**) από τις πλημμυρισμένες περιοχές.
6. Το δάσος έγινε παρανάλωμα του ..... (**πυρ**) μετά τη μεγάλη πυρκαγιά.
7. Οι οικολόγοι έστρεψαν τα ..... (**πυρ**) τους εναντίον του δημάρχου, που ήθελε να εγκαταστήσει ανεμογεννήτριες.

Κάνουμε το κουίζ και ανακαλύπτουμε τη σημασία φράσεων με τις λέξεις *ύδωρ, πυρ, φως*.

Ποια ίχνη αφήνουμε οι άνθρωποι στη Γη; 5.2

Στην υποενοότητα αυτή μαθαίνουμε:

- να φτιάχνουμε την οικογένεια της λέξης *ύδωρ*.
- να κατασκευάζουμε παράγωγα ρήματα με το ρήμα *άγω* και το ρήμα *βάλλω*.
- πώς να χρησιμοποιούμε κατάλληλα την ενεργητική και την παθητική σύνταξη.

1. Διαβάζουμε το παρακάτω κείμενο:

Μπορούμε και να το ακούσουμε με συνοδεία μουσικής.

Η Γη είναι ο υδάτινος ή αλλιώς «γαλάζιος» πλανήτης. Το νερό καλύπτει το 71% της επιφάνειάς της, όπως μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε, βλέποντάς την από ψηλά. Το νερό μετακινείται συνεχώς κάνοντας έναν κύκλο, τον *υδρολογικό κύκλο* ή αλλιώς *κύκλο του νερού*. Στη διαδρομή αυτή, το νερό συνεχώς «ανακυκλώνεται» μέσα στην υδρόσφαιρα, στην ατμόσφαιρα και τη λιθόσφαιρα (έδαφος-υπέδαφος). Σύμμαχος του νερού στο ταξίδι του είναι ο ήλιος. Ο ήλιος θερμαίνει την επιφάνεια της γης κι έτσι τα νερά εξατμίζονται, γίνονται υδρατμοί και δημιουργούν τα σύννεφα. Τα σύννεφα δίνουν βροχή, γεμίζοντας τις αποθήκες νερού της γης, που μπορεί να είναι επιφανειακές, όπως οι θάλασσες και οι λίμνες, ή και υπόγειες κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Από αυτές τις αποθήκες, το νερό μεταφέρεται και καθαρίζεται στα υδραγωγεία και από εκεί υδροδοτεί τα σπίτια μας. Όταν, όμως, κάποια χρονιά δε βρέξει αρκετά, ο τόπος μπορεί να μείνει άνυδρος και να κινδυνεύουμε από λειψυδρία.

α. Κυκλώνουμε τις λέξεις που ανήκουν στην ίδια οικογένεια με τη λέξη *ύδωρ*.

β. Χωρίζουμε τις λέξεις σε ομάδες με βάση το θέμα της λέξης *ύδωρ*. Συμπληρώνουμε κι άλλες λέξεις που ξέρουμε:

Θέμα 1: υδάτινος, ...

.....

Θέμα 2: .....

.....

5.2 Ποια ίχνη αφήνουμε οι άνθρωποι στη Γη;

2. Ποιο αρχαίο ρήμα έχει μέσα του το ρήμα **παράγω**; Βρίσκουμε στο λεξικό τι σήμαινε αυτό το ρήμα στα Αρχαία Ελληνικά. Στη συνέχεια, φτιάχνουμε ρήματα με το **άγω**. Τι σημαίνουν τα ρήματα που γράψαμε;

.....
.....

3. Πότε λέμε να **παράγει** και πότε να **παραγάγει**; Εξερευνούμε τον σχηματισμό ρημάτων που παράγονται από το ρήμα **άγω** και διορθώνουμε την άσκηση:

1. Ο μπαμπάς θέλει να ~~εισάξει~~ ..... **εισαγάγει** ..... ηλεκτρικά αυτοκίνητα από τη Γερμανία.
2. Πέρσι το κάθε νοικοκυριό στην Ελλάδα ~~πάραγε~~ ..... πολλά απορρίμματα.
3. Στα μέλλον η Ελλάδα με τις φυσικές ομορφιές της θα ~~εξαγάγει~~ ..... τουρισμό.
4. Η θεία Μερόπη έχει ~~διεξάγει~~ ..... έρευνα για τη βιοποικιλότητα.

Ανακαλύπτουμε τον σχηματισμό ρημάτων που παράγονται από το **άγω**.

4. Η Ιωάννα δυσκολεύεται να αποφασίσει πόσα **λ** να βάλει στο ρήμα **βάλλω**. Εξερευνούμε τον σχηματισμό ρημάτων που παράγονται από το ρήμα **βάλλω** και συμπληρώνουμε τα κενά:

Η φύση που μας περιβά.....ει είναι τόσο όμορφη! Μαζευόμαστε με τους φίλους μου και βλέπουμε στο διαδίκτυο ένα ντοκιμαντέρ που προβά.....εται κάθε Σάββατο βράδυ. Χθες, όμως, αναγκαστήκαμε να το αναβά.....ουμε, γιατί σήμερα έπρεπε να ξυπνήσουμε πολύ νωρίς. Είχαμε σχεδιάσει να καθαρίσουμε την παραλία. Έτσι, συνέβα.....α κι εγώ, συνέβα.....αν και οι φίλοι μου στην προστασία του περιβάλλοντος!

Ανακαλύπτουμε τον σχηματισμό ρημάτων που παράγονται από το **βάλλω**.

Χρησιμοποιούμε παράγωγα ρήματα από το ρήμα **βάλλω**.

Ενεργητική και παθητική σύνταξη

Όταν μιλάμε και γράφουμε, άλλοτε θέλουμε να τονίσουμε το **υποκείμενο** μιας ενέργειας (αυτόν/αυτήν/αυτό που κάνει κάτι). Τότε χρησιμοποιούμε **ενεργητική σύνταξη**, π.χ.

υποκείμενο

ενέργεια

αντικείμενο

Τα αεροπλάνα

ρυπαίνουν

την ατμόσφαιρα.

Άλλοτε πάλι, όταν θέλουμε να τονίσουμε την **ενέργεια** ή το **αποτέλεσμά** της, δίνουμε μικρότερη σημασία σε αυτόν/αυτή/αυτό που κάνει κάτι και χρησιμοποιούμε **παθητική σύνταξη**, π.χ.

υποκείμενο

ενέργεια

αντικείμενο

Η ατμόσφαιρα

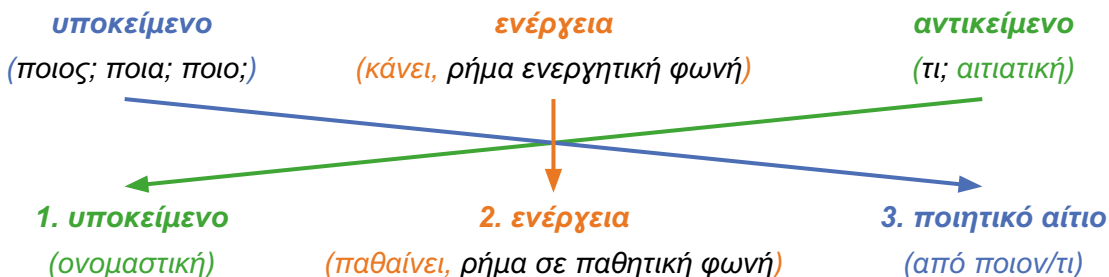
ρυπαίνεται

από τα αεροπλάνα.

Στην παθητική σύνταξη το υποκείμενο μετατρέπεται σε μια φράση **από + αιτιατική** που λέγεται **ποιητικό αίτιο**. Μερικές φορές, δε χρειάζεται να δηλώσουμε το υποκείμενο, γιατί όλες/όλοι το ξέρουμε ή το υποθέτουμε, π.χ. **προβλέπονται καταιγίδες** (από ποιους; **από τους ειδικούς**).

Άλλες φορές, όμως, σκόπιμα δε δηλώνουμε το υποκείμενο με ποιητικό αίτιο, γιατί δε θέλουμε να δώσουμε την πληροφορία, π.χ. **το παρθένο δάσος κάηκε** (**από εμπρηστές**).

Για να **μετατρέψουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική**, κάνουμε **3 αλλαγές**:

Επιλέγουμε
το είδος της
σύνταξης.

5.2 Ποια ίχνη αφήνουμε οι άνθρωποι στη Γη;

5. Παρατηρούμε τις παρακάτω προτάσεις:

1. Τα ορυκτά καύσιμα μεταφέρονται από μεγάλα φορτηγά στα εργοστάσια.
  2. Τα ακραία κλιματικά φαινόμενα εντοπίζονται στον αέρα, στον ωκεανό και στη γη.
- α. Σε ποια φωνή βρίσκεται το υπογραμμισμένο ρήμα; Υπάρχει το πρόσωπο που ενεργεί ή η δράστρια/ο δράστης; Ποιο είναι;
- β. Μπορούμε να πούμε τις προτάσεις χρησιμοποιώντας ενεργητική σύνταξη; Τι αλλάζει;

6. Η Μαίρη μπήκε στο σπίτι της και είδε τις ζημιές που έκανε το σκυλάκι της, η Τρούφα. Σκέφτηκε να πει στον παππού της:

Παππού, η Τρούφα **έσκισε** το χαλί, **σκόρπισε** το χώμα από τις γλάστρες, **λέρωσε** το πάτωμα και **πέταξε** κάτω τα απλωμένα ρούχα. **Τράβηξε** τις κουρτίνες και **έφαγε** την εφημερίδα. Επίσης, **έκοψε** το καλώδιο της τηλεόρασης και **έχδαρε** την οθόνη.

- Μετά, σκέφτηκε ότι πρέπει να «κρύψει» το υποκείμενο! Μπορούμε να τη βοηθήσουμε να πει τα ίδια, χωρίς να φανεί ότι τις ζημιές τις έκανε η Τρούφα;

Παππού, το χαλί σκίστηκε,

.....
.....
.....
.....

Τι μας προσφέρουν τα διαστημικά ταξίδια; 5.3

Στην υποεπένεπτα αυτὴ μαθαίνουμε:

- να φτιάχνουμε παράγωγες και σύνθετες λέξεις με το διάστημα και το τηλε-.
- πώς να χρησιμοποιούμε κατάλληλα τα εισαγωγικά.
- πώς να διακρίνουμε το *υι* από το *υϊ*.

1. Επισκεπτόμαστε το Ηλεκτρονικό Τετράδιο του *ΕΛεΦυΣ* στην καρτέλα *Πόσο σημαντική είναι η τεχνολογία και τα επαγγέλματα του διαστήματος* και κάνουμε τη δραστηριότητα 1.

2. Διαβάζουμε τον τίτλο της είδησης:

BREAKING NEWS

Το τηλεσκόπιο James Webb κατέγραψε σμήνος 19 σπειροειδών γαλαξιών.

LIVE

α. Μπορούμε να χωρίσουμε τη λέξη *τηλεσκόπιο* στα συστατικά της;

..... + ... + ... Τι σημαίνει η λέξη με βάση τα συστατικά της;

.....

β. Κατασκευάζουμε νέες λέξεις με το *τηλε-* χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λέξεις και τις ταξινομούμε:

όραση   εκπαίδευση   φωνή   θέαση   ιατρική
κατευθυνόμενο   επικοινωνία   ρομποτική

συσκευή/
αντικείμενο/όργανο

επιστήμη

διαδικασία/
τρόπος λειτουργίας

τηλεόραση.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Γιατί κατασκευάζονται συνεχώς νέες λέξεις με το *τηλε-*;

Μελετάμε τον χάρτη με τις σημασίες του προθήματος *τηλε-*.

5.3 Τι μας προσφέρουν τα διαστημικά ταξίδια;

3. Στο Κείμενο 7 χρησιμοποιούνται πολλές φορές τα εισαγωγικά. Πότε τα χρησιμοποιούν οι δημιουργοί; Συμπληρώνουμε, όπως στο παράδειγμα:

Στα τυπωμένα κείμενα τα εισαγωγικά τα αντικαθιστούμε πολλές φορές με πλάγια γραφή.

ο Θεσσαλονικός «Μικρός Πρίγκιπας»

«ένα μικρό βήμα για τον άνθρωπο, ένα τεράστιο άλμα για την ανθρωπότητα»

με «διαστημική βολίδα» τη φαντασία του ξενοδοχείο «Άρτεμις»

«μεταφραστή εξωγήινων»

κάτι που είπε κάποιος/κάποια

.....

.....

.....

μεταφορά

.....

καινούρια λέξη

«μεταφραστή εξωγήινων»

.....

γνωστό όνομα από τη λογοτεχνία

.....

4. Παρατηρούμε το απόσπασμα από το Κείμενο 7:

Αντί για παραδοσιακά βιβλία, είχαν μια επιφάνεια από γυαλί, που όταν πατούσαν ένα κουμπί, το περιεχόμενο με τη βοήθεια λέιζερ εμφανιζόταν στον αέρα. Στο διάλειμμα βγήκαν στην αυλή και κάθονταν ακίνητοι μέχρι να τελειώσει. Αναρωτιόμουν τι έκαναν και ρώτησα τον δάσκαλο. Τελικά, όσο έμεναν ακίνητοι, φορτίζονταν με ηλιακή ενέργεια!

α. Πώς συνδέονται μεταξύ τους οι λέξεις και οι προτάσεις; Προβάλλουμε το κείμενο στον διαδραστικό πίνακα και κυκλώνουμε τους συνδέσμους. Συνδέουν ίδια ή διαφορετικά πράγματα; Ποιοι σύνδεσμοι κάνουν το κείμενο πιο σύνθετο;

Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων με τους κατάλληλους συνδέσμους.

β. Χωρίζουμε τους συνδέσμους σε ομάδες και γράφουμε τι δηλώνουν:

Παρατακτικοί σύνδεσμοι

και: προσθήκη, ...

.....

.....

Υποτακτικοί σύνδεσμοι

όταν: χρόνος, ...

.....

.....

5. Ο δημοσιογράφος χαρακτηρίζει τον Γιώργο Κρήτο στο Κείμενο 7 **παιδί-θαύμα με υψηλή ευφυΐα**:

- α. Προφέρουμε φωναχτά τη λέξη *ευφυΐα*. Πόσα *ι* ακούμε; Κάνουμε το ίδιο με τις λέξεις *υιοθετώ, μυϊκός, μεγαλοφυΐα*.
- β. Συζητάμε και φτιάχνουμε τον κανόνα: πότε βάζουμε διαλυτικά στο *υι*; Πώς θα προφέραμε τις λέξεις *ευφυΐα και *υϊός, αν τις γράφαμε έτσι;

6. Σχεδιάζουμε ένα πείραμα για την ατμόσφαιρα στον Άρη. Συμπληρώνουμε τις οδηγίες με τα ρήματα στην προστακτική:

..... (επιλέγεις) ένα κεριά που να χωράει σε γυάλινο δοχείο.

..... **Τοποθέτησε** (τοποθετείς) στη βάση του κεριού πηλό.

..... (ανάβεις) το κεριά με ένα σπέρτο.

..... (κολλάς) προσεκτικά το κεριά στη βάση ενός γυάλινου δοχείου.

..... (προσθέτεις) λίγη σόδα και ξίδι σε ένα γυάλινο δοχείο.

..... (παρατηρείς) τις φυσαλίδες που βγαίνουν.

..... (τοποθετείς) το δοχείο με τη σόδα και το ξίδι πάνω από το κεριά.

..... (αναφέρεις) τι συμβαίνει.

Η προστακτική ρημάτων με προθήματα

Σύμφωνα με τη γραμματική, η προστακτική των ρημάτων με προθήματα δεν παίρνει **ε-** και **η-**, π.χ. *παράγγειλε, διάγραψε*. Όμως, πολλές φορές στον προφορικό ή λιγότερο επίσημο λόγο χρησιμοποιούμε τις προστακτικές με **ε-** και **η-**, π.χ. *παρήγγειλε, διέγραψε!*

5.4 Πώς τα πήγαμε;

1. Επιλέγουμε μία από βασικές λέξεις της ενότητας και συμπληρώνουμε τον πίνακα:

Γραμματική κατηγορία και ορισμός	Ζωγραφιά
Συνώνυμα	Παράδειγμα ....

2. Διαβάζουμε το παρακάτω κείμενο. Το μετατρέπουμε σε διάγραμμα στον πίνακα της τάξης χρησιμοποιώντας ρήματα που δείχνουν αιτία και αποτέλεσμα:

Η κλιματική αλλαγή... έριξε τη Βυζαντινή αυτοκρατορία!

Μια ξαφνική παρατεταμένη περίοδος κρύου στο Βόρειο Ημισφαίριο κατά τον 6ο και 7ο αιώνα συνέβαλε στην εξασθένηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Μια σειρά από μεγάλες ηφαιστειακές εκρήξεις συσσωρεύσε σωματίδια στην ατμόσφαιρα που μπλόκαραν τις ακτίνες του Ήλιου και έριξαν την θερμοκρασία κατά περίπου 4 βαθμούς Κελσίου.

Η ξαφνική ψύχρανση του κλίματος αποτέλεσε έναν σημαντικό παράγοντα που προκάλεσε μαζική καταστροφή στις καλλιέργειες και πείνα σε μεγάλους πληθυσμούς. Παράλληλα, η Κωνσταντινούπολη επλήγη από επιδημία πανώλης, που σκότωσε εκατομμύρια ανθρώπους. Το αποτέλεσμα ήταν το Βυζάντιο να γίνει πιο ευάλωτο στις επιδρομές από τους Σλάβους αλλά κυρίως από τους Άραβες.

«Η κλιματική αλλαγή... έριξε τη Βυζαντινή αυτοκρατορία» (διασκευή), *TyposThes*.

3. Ένας μαθητής Ε΄ Δημοτικού κράτησε σημειώσεις για ένα κείμενο με τίτλο *Άρης, ο κόκκινος πλανήτης*. Μπορούμε να τον βοηθήσουμε να συνδέσει καλύτερα τις ιδέες του με παρατακτική και υποτακτική σύνδεση, κάνοντας όποιες αλλαγές χρειάζονται;

Ο Άρης είναι πλανήτης. Από τον θεό του πολέμου. Ο δεύτερος πιο κοντινός στη Γη. Είναι κόκκινος. Σκόνη, χρώμα σκουριάς. Δεν έχει νερό. Κάπου έχει πάγο. Έχει κοιλάδες, ερήμους, ηφαίστεια, βουνά. Το πιο ψηλό ο Όλυμπος. Είναι κρύος. Έχει πολύ διοξείδιο του άνθρακα. Δεν έχει ζωή. Κάνουμε αποστολές εκεί.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Δραπετεύουμε από το διάστημα με εισιτήριο τη γραμματική και το λεξιλόγιο της ενότητας.

4. Διαβάζουμε για τον κύκλο του νερού. Μετά, εξηγούμε προφορικά το φαινόμενο, χρησιμοποιώντας ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα:

Ως **υγρό** στους ωκεανούς, στις λίμνες και στα ποτάμια, το νερό θερμαίνεται από τον Ήλιο και μετατρέπεται σε **υδρατμούς**. Οι υδρατμοί ανεβαίνουν στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας, όπου οι θερμοκρασίες είναι πιο χαμηλές. Εκεί κρυώνουν και αρχίζουν να συμπυκνώνονται και πάλι σε υγρό σχηματίζοντας μικρά σταγονίδια. Τα **σταγονίδια** ενώνονται μεταξύ τους, βαραίνουν και πέφτουν στη Γη ως **βροχή**, ενώ, όταν οι θερμοκρασίες είναι αρκετά χαμηλές, γίνονται νιφάδες **πάγου** δημιουργώντας το χιόνι.

Διονύσης Σιμόπουλος, *Πες μας παππού... Ποια είναι η οικογένεια του Ήλιου*, Μεταίχιμο.

5.4 Πώς τα πήγαμε;

5. Διαβάζουμε φωναχτά τους τίτλους των παρακάτω ειδήσεων και συζητάμε. Σε ποια πληροφορία εστιάζουν στην κάθε περίπτωση;

Ασυνείδητος οδηγός τραυμάτισε αρκούδα στην Εγνατία οδό. Έτρεχε με 160.

Αρκούδα τραυματίστηκε στην Εγνατία οδό.

Μεταφορικά οδός κατάβαλε τινής από ήξεις στην αραν και

Η πανδημία μείωσε το οικολογικό αποτύπωμα της ανθρωπότητας.

Το οικολογικό αποτύπωμα της ανθρωπότητας μειώθηκε.

6. Γράφουμε στο ευρετήριό μας λέξεις της ενότητας που δε γνωρίζαμε.

7. Κάνουμε το κουίζ για να δούμε πώς τα πήγαμε:

1. Δύο από τις παρακάτω προτάσεις δηλώνουν αίτιο-αποτέλεσμα. Ποιες;

- α) Η ρύπανση του αέρα οδηγεί σε αναπνευστικά προβλήματα.
- β) Η υπερκατανάλωση πλαστικών συμβάλλει στη ρύπανση των ωκεανών.
- γ) Η χρήση φυτοφαρμάκων και χημικών λιπασμάτων στη γεωργία πρέπει να μειωθεί.

2. Σε ποια από τις παρακάτω προτάσεις δεν είναι η υπογραμμισμένη λέξη γραμματικά σωστή;

- α) Το εργοστάσιο δέχτηκε τα πυρά των οικολόγων για την παράνομη υλοτομία δασών.
- β) Οι ειδικοί έδωσαν τα φώτα τους για ένα νέο πρόγραμμα αναδάσωσης.
- γ) Είναι αναγκαίο να περιοριστεί η ποσότητα ύδωρος που χρησιμοποιείται τους καλοκαιρινούς μήνες.

3. Σε ποια από τις παρακάτω προτάσεις η υπογραμμισμένη λέξη δεν είναι σωστή;

- α) Η καύση ορυκτών καυσίμων αποβάλλει στην ατμόσφαιρα αέρια του θερμοκηπίου.
- β) Η ηλιακή ενέργεια είναι μια ανανεώσιμη πηγή ενέργειας που παράχεται από τον ήλιο.
- γ) Η Ελλάδα εισαγάγει ορυκτά καύσιμα από άλλες χώρες.

4. Ποια πρόταση έχει ενεργητική σύνταξη;

- α) Η Γη απειλείται από την κλιματική αλλαγή.
- β) Τα πλαστικά απορρίμματα καταλήγουν στους ωκεανούς.
- γ) Η ατμόσφαιρα επιβαρύνεται από ρύπους που εκπέμπονται από τα εργοστάσια.

5. Πότε χρησιμοποιούμε εισαγωγικά;

- α) Όταν μεταφέρουμε τα λόγια που είπε κάποιος/κάποια.
- β) Όταν χρησιμοποιούμε τη λέξη/φράση μεταφορικά.
- γ) Και στις δύο περιπτώσεις.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΥΜΕ

ρήματα σε -ιέμαι,
-ούμαι, -ώμαι

ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ

για τον ευθύ και τον
πλάγιο λόγο

**Γιατί
είναι καλό
να
συμμετέχουμε;**

6.1 Σε τι κόσμο θέλουμε να ζούμε;

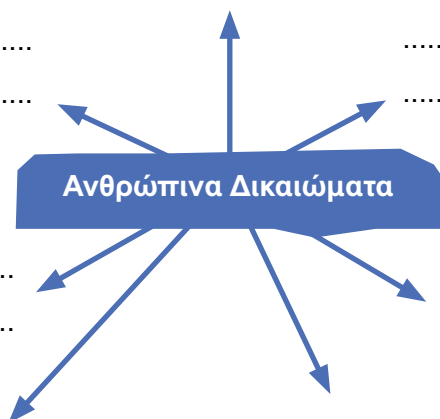
Στην υποεπαιότητα αυτή μαθαίνουμε:

- να φτιάχνουμε το θεματικό λεξιλόγιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- πώς να συντομεύουμε ένα κείμενο με συντομογραφίες, αρκτικόλεξα και ακρωνύμια.
- πώς να χρησιμοποιούμε ρήματα, όπως το ρήμα *εξαρτώμαι* και *εξαρτιέμαι*.

1. Συμπληρώνουμε τον νοηματικό χάρτη με ανθρωπίνια δικαιώματα:

..... Δικαίωμα στην εκπαίδευση .....

Βρίσκουμε λέξεις που σχετίζονται με τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

2. Ετοιμάζουμε για τους γονείς μας ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για τα ανθρωπίνια δικαιώματα. Γράφουμε τρία παραδείγματα καταπάτησης δικαιωμάτων και αντίστοιχες δράσεις για την υπεράσπισή τους. Χρησιμοποιούμε, όσο μπορούμε, ειδικό/επιστημονικό λεξιλόγιο, π.χ. αναλφαβητισμός → στηρίζουμε τη δημιουργία σχολείων.

3. Παρατηρούμε τα παρακάτω κείμενα:

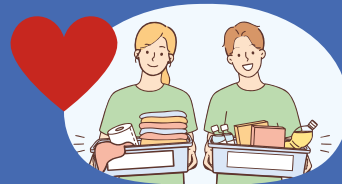
ΣΤΗΡΙΖΩ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ:

- π.χ. Ψωνίζω από εταιρείες που δε στηρίζουν την παιδική εργασία.
- π.χ. Στηρίζω οργανώσεις που βοηθούν και φροντίζουν τα παιδιά.
- π.χ. Ενημερώνομαι για τα δικαιώματά μου.

ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ 4^{ΟΥ} Δ.Σ. ΜΑΛΓΑΡΩΝ!

Βοηθάμε τους πλημυροπαθείς.
Μαζεύουμε:

φάρμακα,
ρούχα,
νερά,
τρόφιμα,
βρεφικά γάλατα **№** 1&2
κ.ά

05/09/2024

ΤΗΛ. 23.....

- Γιατί επέλεξε ο/η συγγραφέας να μη γράψει ολόκληρες τις λέξεις;
- Μπορούμε να ξαναγράψουμε τις κυκλωμένες λέξεις με ολόκληρες λέξεις;

Συντομογραφίες, αρκτικόλεξα και ακρωνύμια

Για να γράψουμε κάποιες λέξεις ή φράσεις πιο σύντομα, χρησιμοποιούμε **συντομογραφίες**, που φτιάχνουμε με μερικά μόνο γράμματά τους. Μερικές από τις πιο συχνές συντομογραφίες είναι οι εξής: **π.χ.** = παραδείγματος χάρη, **σημ.** = σημείωση, **βλ.** = βλέπε, **κ.ά.** = και άλλα.

Αντίστοιχα, για τα ονόματα οργανισμών, επιχειρήσεων, συλλόγων κ.λπ. χρησιμοποιούμε τα **αρκτικόλεξα** ή **ακρωνύμια** που βασίζονται σε πολλές λέξεις. Τα σχηματίζουμε συνήθως από το πρώτο γράμμα ή από την πρώτη συλλαβή της κάθε λέξης, π.χ. **Ο**ργανισμός **Τη**λεπικοινωνιών **Ε**λλάδος (**ΟΤΕ**), **Ε**λληνικά **Τα**χυδρομεία (**ΕΛΤΑ**).

- #### 4. Για την Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η Ελένη ετοιμάζει ένα μικρό άρθρο που θα μπει στην εφημερίδα του σχολείου. Μπορούμε να βρούμε τι σημαίνουν τα ακρωνύμια, τα αρκτικόλεξα και οι συντομογραφίες;

6.1 Σε τι κόσμο θέλουμε να ζούμε;

Η Ιστορία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η πορεία για να κατοχυρωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα ξεκίνησε με τον Κύλινδρο του Κύρου, με τον οποίο το 539 π.Χ. (..... **προ Χριστού**.....) απελευθερώθηκαν οι σκλάβοι. Η Μάγκνα Χάρτα το 1215 μ.Χ. (.....) κατοχύρωσε πολλά δικαιώματα, όπως λ.χ. (.....) το να απαγορεύεται η φυλάκιση χωρίς σοβαρή αιτία, κ.ά. (.....). Ο ΟΗΕ (.....) το 1948 ανέλαβε την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Σήμερα, η ΕΕ (.....) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. ΜΚΟ (.....), όπως π.χ. (.....) η Διεθνής Αμνηστία, αγωνίζονται για την υπεράσπισή τους σε όλον τον κόσμο.

5. Παίζουμε Μπίνγκο! Η δασκάλα/ο δάσκαλός μάς λέει ολόκληρη τη λέξη και εμείς σβήνουμε την αντίστοιχη συντομογραφία/αρκτικόλεξο. Κερδίζει όποια/όποιος τα διαγράψει όλα πρώτη/πρώτος.

π.μ.	δηλ.	σελ.	μ.μ.
κτλ.	Υ.Γ.	χμ.	μ.
τηλ.			κ.
θηλ.	ΜΠΙΝΓΚΟ		Ε.Μ.Υ.
MME	Απρ.	τ.μ.	αγγλ.
αντίθ.	βλ.	γραμμ.	χρ.

6. Φτιάχνουμε μια αφίσα με συντομογραφίες και αρκτικόλεξα από τα βιβλία των Φυσικών, της Γεωγραφίας και της Ιστορίας.

7. Διαβάζουμε το απόσπασμα από το Κείμενο 1:

Η Διακήρυξη πιστεύει ότι τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά μας δικαιώματα είναι ισότιμα και **εξαρτώνται** το ένα από το άλλο.

- Από ποιο ρήμα προκύπτει ο τύπος **εξαρτώνται**; Πώς κλίνεται;

Ρήματα σε -ιέμαι, -ώμαι

Τα ρήματα παθητικής φωνής που τελειώνουν σε **-ιέμαι** και **-ώμαι** ανήκουν στη β' συζυγία. Κάποια από αυτά στην οριστική και την υποτακτική ενεστώτα σχηματίζουν δύο τύπους, π.χ. περιπλανιέμαι-περιπλανώμαι, εξαρτιέμαι-εξαρτώμαι.

Βλέπουμε πώς κλίνονται τα ρήματα που ανήκουν στη β' συζυγία.

Χρησιμοποιούμε τα ρήματα σε **-ιέμαι, -ώμαι** σε προτάσεις.

8. Διαβάζουμε την ομιλία που έγραψαν τα παιδιά για τη Βουλή των Νέων:

Εσύ θα παλέψεις;

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τόσο σημαντικά, γιατί από αυτά **εξαρτιέται** η ελευθερία κάθε ατόμου. Πόσες φορές, όμως, εμείς οι άνθρωποι **παραπλανιόμαστε** και θεωρούμε ότι αυτά τα δικαιώματα είναι δεδομένα; Δυστυχώς, πολύ συχνά, ενώ μάλιστα ξεχνάμε ότι τα δικαιώματα **κατακτιούνται** με πολλούς αγώνες και θυσίες. Όταν απειλούνται, πρέπει να **δαπανιούνται** όλες μας οι δυνάμεις, ώστε να τα υπερασπιστούμε. Την επόμενη φορά, λοιπόν, που θα δείτε τα δικαιώματα ενός ανθρώπου να καταπατούνται, παλέψτε για όσα μας αξίζουν!

- Αλλάζουμε τα ρήματα με τα έντονα γράμματα στον δεύτερο τύπο τους σε **-ώμαι**.
- Με ποιους τύπους είναι το ύφος του κειμένου πιο επίσημο και πιο κατάλληλο για τη Βουλή;

6.2 Γιατί με ενδιαφέρει εμένα;

Στην υποεπότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς να χρησιμοποιούμε τον πλάγιο λόγο.
- πώς να σχηματίζουμε ρήματα παθητικής φωνής σε -ούμαι.
- πώς να χρησιμοποιούμε μετοχές και άκλιτους ρηματικούς τύπους σε -οντας/-ώντας.

1. Διαβάζουμε το απόσπασμα του κειμένου:

Σtereότυπα είναι αυτά που πιστεύουμε, συνειδητά ή όχι, ότι μπορεί να κάνει ή δικαιούται ένα αγόρι ή ένα κορίτσι εξαιτίας του **φύλου** του.

α. Ποιες λέξεις ακούγονται το ίδιο με τη λέξη σε έντονα γράμματα; Τις γράφουμε εδώ:

.....

Ομόηχες λέξεις

Οι **ομόηχες** λέξεις είναι οι λέξεις που προφέρονται το ίδιο, αλλά έχουν διαφορετική σημασία και, κάποιες φορές, και διαφορετική ορθογραφία, π.χ. *τείχη-τύχη*.

β. Γνωρίζουμε άλλες ομόηχες λέξεις; Τις μοιραζόμαστε στην τάξη και σχηματίζουμε στο τετράδιο προτάσεις με κάποιες από αυτές, ώστε να φαίνεται η σημασία τους.

Παράδειγμα: Η **πάλη** για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι **ίσως** από τις πιο σημαντικές στη ζωή μας. Πρέπει **πάλι** να εξηγήσουμε ότι ο κάθε άνθρωπος είναι **ίσος** με τον άλλον;

Θα μας βοηθήσει το Χρηστικό Λεξικό!

Παίζουμε με τις ομόηχες λέξεις.

2. Διαβάζουμε το παρακάτω κείμενο:

Σπάζοντας τα Στερεότυπα!

Τα στερεότυπα **εξακολουθούν** να «ρίχνουν τη σκιά τους» στην κοινωνία μας.

Για παράδειγμα, το στερεότυπο ότι «τα κορίτσια δεν είναι καλά στα μαθηματικά» μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη αυτοπεποίθηση και χειρότερες **επιδόσεις**.

Γιατί όμως είναι σημαντικό να σπάσουμε τα στερεότυπα;

Γιατί μας **εγκλωβίζουν**. Γιατί δημιουργούν αδικίες. Γιατί δεν είναι αληθινά. Κάθε **προσωπικότητα** είναι διαφορετική και δεν μπορούμε να κάνουμε γενικεύσεις για ολόκληρες ομάδες ανθρώπων.

Τι μπορούμε λοιπόν να κάνουμε;

Ας σκεφτόμαστε κριτικά: Όταν ακούμε ή διαβάζουμε κάτι, ας αναρωτιόμαστε αν **στηρίζεται** σε στερεότυπα. Ας γνωρίζουμε νέους ανθρώπους: όσο περισσότερους ανθρώπους γνωρίζουμε, τόσο πιο εύκολο είναι να **αντιληφθούμε** πόσο διαφορετικοί είμαστε όλοι.

Σπάζοντας τα στερεότυπα, **οικοδομούμε** έναν κόσμο πιο δίκαιο και πιο ανοιχτό για όλους. Ας κάνουμε λοιπόν την αλλαγή, ξεκινώντας από τον εαυτό μας!

- Μετασχηματίζουμε το κείμενο, αντικαθιστώντας τις λέξεις με έντονα γράμματα με συνώνυμες πιο καθημερινές λέξεις, έτσι ώστε να γίνει μια ομιλία για το σχολείο με θέμα: **Σπάμε τα στερεότυπα για τα κορίτσια στην επιστήμη!**

Λύνουμε ένα κρυπτόλεξο με αντώνυμες λέξεις.

$$= \frac{20+7}{24} = \frac{27}{24} = 1 \frac{3}{24} = 1 \frac{1}{8}$$

6.2 Γιατί με ενδιαφέρει εμένα;

3. Μεταφέρουμε τα λόγια των ομιλητών:

α. Παρατηρούμε τις δύο εικόνες. Ποιος μιλάει στην πρώτη εικόνα και ποιος στη δεύτερη;

Χριστίνα

Ο Γιάννης μου είπε ότι χρειάζονται κι άλλους εθελοντές/ άλλες εθελόντριες στο άσυλο! Τους είχαν πει πριν καιρό ότι μπορεί να τους κλείσουν.

Ευθύς και πλάγιος λόγος

Ευθύ λόγο έχουμε, όταν ακούμε τα λόγια κάποιου/κάποιας από τον ίδιο/την ίδια, όπως ακριβώς τα λέει, π.χ. «Χρειαζόμαστε κι άλλους εθελοντές!»

Πλάγιο λόγο έχουμε όταν τα λόγια αυτά μας τα μεταφέρει κάποιος άλλος/κάποια άλλη, π.χ. Ο Γιάννης είπε ότι χρειάζονται κι άλλους εθελοντές.

Βήματα για να μεταφέρουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο:

1. Αναφέρουμε το πρόσωπο που μιλάει.
2. Χρησιμοποιούμε ρήματα εξάρτησης, όπως *ρώτησε, απάντησε, είπε, ανέφερε, επισήμανε, σχολίασε, αναρωτήθηκε, πρόσταξε, φώναξε* κ.ά.
3. Χρησιμοποιούμε συνδέσμους για να συνδέσουμε τις προτάσεις.
4. Μετατρέπουμε τις ανεξάρτητες προτάσεις σε εξαρτημένες.
5. Αλλάζουμε το πρόσωπο των ρημάτων από α' / β' σε γ' (π.χ. *χρειαζόμαστε* ➔ *χρειάζονται*).
6. Κάποιες φορές αλλάζουμε και τον χρόνο του ρήματος (π.χ. *είπαν* ➔ *είχαν πει*).

β. Χρωματίζουμε λέξεις και φράσεις στο συννεφάκι του Κώστα και σημειώνουμε τα βήματα από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο.

4. Ο Πέτρος δεν άκουσε τη συνέντευξη της Δέσπως Ηρακλέους. Του μεταφέρουμε τα λόγια της, αλλάζοντας τον ευθύ σε πλάγιο λόγο:

«Πολλές φορές, οι συγγραφείς περνούν πολλές μέρες, μήνες και ίσως και χρόνια, περιμένοντας να τους έρθει μια καινούρια ιδέα, μια έμπνευση. Κάποιες φορές, όμως, η ηρωίδα του παραμυθιού μπορεί να βρίσκεται ακριβώς δίπλα σου! Μου πήρε χρόνο να ανακαλύψω την απίστευτη ιστορία μιας δασκάλας, της Ντόρις Μυριανθέα. Με συνεπήρε τόσο η δύναμή της, που έγραψα αυτό το βιβλίο».

Η Δέσπω Ηρακλέους είπε στη συνέντευξη ότι .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Βλέπουμε χρήσιμες φράσεις για μια συνέντευξη.

5. Διαβάζουμε ξανά τις ερωτήσεις που θέτει η δημοσιογράφος στο Κείμενο 3. Ποια μας άρεσε πιο πολύ; Σημειώνουμε:

Η δημοσιογράφος ρώτησε τη Δέσπω Ηρακλέους .....

.....

.....

.....

.....

.....

- Ποιες αλλαγές κάναμε στην ερώτηση;

Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις

Δηλώνουν: ερώτηση ή απορία.

Ξεκινούν με: *αν, μήπως, ποιος, ποια, ποιο, πόσος, πόση, πόσο, πού, πώς, πότε, γιατί.*

Παράδειγμα: Τη ρώτησε *πότε θα έρθει.*

Οι ευθείες ερωτήσεις είναι ανεξάρτητες προτάσεις, π.χ. *Ήρθε ο Γιάννης; Πού πας;*

6.2 Γιατί με ενδιαφέρει εμένα;

6. Μεταφέρουμε τις ερωτήσεις του Κειμένου 3 σε πλάγιο λόγο:

α. «Τι ήταν αυτό που σας ενέπνευσε να το γράψετε;»

.....
.....

β. «Γιατί νομίζετε ότι τα παιδιά έκαναν αυτές τις προβλέψεις;»

.....
.....

γ. «Πώς θα εξηγούσατε στα παιδιά τα στερεότυπα;»

.....
.....

δ. «Θέλετε να μας δώσετε μερικά παραδείγματα διακρίσεων που δέχθηκε η πρωταγωνίστρια στην ιστορία σας;»

.....
.....

• Τι αλλαγές παρατηρούμε ότι γίνονται;

7. Διαβάζουμε το παρακάτω ποίημα και κυκλώνουμε τις λέξεις **πιο** και **ποιο**. Ποια διαφορά παρατηρούμε στη σημασία τους;

Στον κόσμο των ονείρων

Ποιο μονοπάτι θα με οδηγήσει ψηλά,
σαν άστρο λαμπερό, ψηλά στον ουρανό;
Ποιο όνειρο θ' ανθίσει σαν λουλούδι;
Πιο δυνατά απ' τον άνεμο, πιο γρήγορα απ' το φως,
θα πετάξω ψηλά και τα όνειρά μου θα φτάσω.
Ποιο μαγικό πλάσμα θα συναντήσω εκεί;
Πιο αισιόδοξη και πιο δυνατή θα γυρίσω,
έτοιμη τον κόσμο να αλλάξω.

Μάγια, μαθήτρια Ε΄ Δημοτικού, δημοσίευτο κείμενο.

Συμπληρώνουμε τον κανόνα:

Η λέξη ..... θέτει μια
ερώτηση, ενώ η λέξη .....
σημαίνει «περισσότερο».

Ποιο ή πιο;
Διορθώνουμε
το λάθος, όπου
υπάρχει.

8. Παρατηρούμε τις προτάσεις από το Κείμενο 3. Μπορούμε να κλίνουμε τα υπογραμμισμένα ρήματα;

Ακόμη και αν δεις ότι σε μηνύματα πάνω σε μπλούζες για αγόρια και κορίτσια προωθούνται στερεότυπα.
... ότι μπορεί να κάνει ή δικαιούται ένα αγόρι ή ένα κορίτσι εξαιτίας του φύλου του.

Ρήματα σε -ούμαι

Τα ρήματα σε **-ούμαι** είναι παθητικής φωνής και ανήκουν στη β' συζυγία. Τα ρήματα αυτά κλίνονται στον ενεστώτα, όπως το *θεωρούμαι*.

Βλέπουμε την κλίση στη Γραμματική!

9. Συμπληρώνουμε τα κενά βάζοντας το ρήμα της παρένθεσης στον κατάλληλο τύπο:

- Οι γυναίκες στην αρχαιότητα δεν είχαν δικαίωμα να συμμετέχουν στα κοινά, επειδή ..... (**θεωρούμαι**) κατώτερες από τους άνδρες.
- Πολλά παιδιά σε φτωχές χώρες και απομακρυσμένες περιοχές ..... (**στερούμαι**) το δικαίωμα στην εκπαίδευση.
- Ως ενεργοί πολίτες οφείλουμε να ..... (**αρνούμαι**) τις διακρίσεις και την άνιση μεταχείριση λόγω φύλου, εθνικότητας ή κοινωνικής θέσης.
- Αισθάνεσαι ότι ..... (**αδικούμαι**), όταν δεν αναγνωρίζονται οι προσπάθειές σου;
- Παιδιά, με τι ..... (**ασχολούμαι**) τα απογεύματα;

Γιατί το *επικοινωνήστε* γράφεται διαφορετικά;

10. Γράφουμε μια ιστορία για ένα παιδί που τα δικαιώματά του παραβιάζονται. Χρησιμοποιούμε όσα περισσότερα ρήματα μπορούμε από τα παρακάτω:

θεωρούμαι στερούμαι απασχολούμαι αδικούμαι αρνούμαι
προσποιούμαι διηγούμαι παραμελούμαι

11. Διαβάζουμε το κείμενο και κυκλώνουμε τους τύπους σε **-οντας/-ώντας** και σε **-μένος, -μένη, -μένο**.

Φαντάσου έναν κόσμο όπου για τις γυναίκες πολλά πράγματα είναι απαγορευμένα: δεν μπορούν να πάνε σχολείο, δεν μπορούν να ψηφίσουν ή να εργαστούν. Ακούγεται άδικο, έτσι δεν είναι; Σε πολλές χώρες του κόσμου, ακόμη και σήμερα οι γυναίκες δεν έχουν ίσα δικαιώματα με τους άντρες και είναι αποκλεισμένες από την κοινωνία. Αυτό ονομάζεται έμφυλη ανισότητα. Είναι σημαντικό να υπερασπιζόμαστε τα κορίτσια και τις γυναίκες σε όλον τον κόσμο. Πώς;

- Μαθαίνοντας για τα δικαιώματα των γυναικών.
- Μιλώντας ενάντια στην έμφυλη βία και τις διακρίσεις.
- Ενθαρρύνοντας τα κορίτσια να ακολουθούν τα όνειρά τους.

- Τι παρατηρούμε; Μπορούμε να κλίνουμε όλους τους τύπους που κυκλώσαμε; Ποιοι γράφονται με **-οντας** και ποιοι με **-ώντας**;

Ακλιτοί ρηματικοί τύποι (**-οντας/-ώντας**) και μετοχές

⚡ Οι ρηματικοί τύποι σε **-οντας, -ώντας** (γνωστοί και ως άκλιτες μετοχές) ονομάζονται άκλιτοι διότι δεν κλίνονται. Δείχνουν με ποιον τρόπο ή πότε γίνεται κάτι, π.χ. Πώς στηρίζουμε τα κορίτσια; Μιλώντας για τα δικαιώματά τους.

-οντας ➔ **-ώντας**

⚡ Οι μετοχές τελειώνουν σε **-μένος, -μένη, -μένο** και κλίνονται όπως ένα επίθετο. Οι μετοχές γράφονται με δύο **μμ**, όταν το θέμα του ρήματος τελειώνει σε **-π, -β, -φ, -πτ**, π.χ. γράφομαι – γραμμένος.

Μαθαίνουμε για την ορθογραφία των μετοχών.

Γράφουμε και τονίζουμε σωστά τους άκλιτους ρηματικούς τύπους.

12. Διορθώνουμε την ορθογραφία των μετοχών, όπου χρειάζεται:

υποψιαζόμενος βαμμένος καταπιεσμένος κρυμένος αγχωμένος θυμωμένος
λυπημένος γραμμένος καμμένος χαρούμενος κουραζόμενος θλιμμένος

Πώς μπορώ να κάνω τον κόσμο καλύτερο; 6.3

Στην υποεπινότητα αυτή μαθαίνουμε:

- να χρησιμοποιούμε παράγωγα ρήματα με τα προθήματα **συν-**, **εκ-**, **εν-**.
- πώς να χρησιμοποιούμε υποθετικές προτάσεις.
- πώς να κλίνουμε τα θηλυκά ουσιαστικά σε **-ώ** και **-ώς**.

1. Φτιάχνουμε την οικογένεια της λέξης **πολίτης**:

- Επιλέγουμε τρεις από τις παραπάνω λέξεις και γράφουμε προτάσεις.

2. Σχηματίζουμε παράγωγα ρήματα με τα προθήματα **συν-**, **εκ-** και **εν-**:

εκ + αγοράζω = ... **εξαγοράζω** .....

συν + λαμβάνω = ...

συν + μαζεύω = ...

εν + κρίνω = ...

συν + γράφω = ...

εκ + λέγω = ...

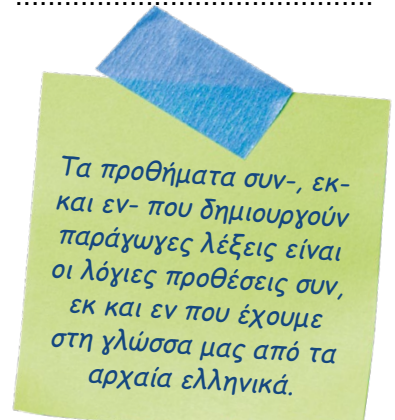
συν + κατοικώ = ...

εν + περιέχω = ...

- Τι αλλαγές παρατηρούμε κατά τον σχηματισμό τους;

Βλέπουμε πώς σχηματίζονται οι λέξεις με τα παραγωγικά προθήματα **εκ-**, **συν-** και **εν-**.

6.3 Πώς μπορώ να κάνω τον κόσμο καλύτερο;

3. Συμπληρώνουμε το κενό στα παράγωγα ρήματα, ώστε να σχηματίσουμε τον παρατατικό ή τον αόριστό τους. Τι προστίθεται και σε ποιο σημείο; Πού τονίζεται ο παρατατικός ή ο αόριστος των ρημάτων που σχηματίσαμε;

1. Η κυβέρνηση εν.....κρινε (**εγκρίνω**) έναν νέο νόμο για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών.
2. Οι οικολογικές οργανώσεις συν.....κριναν (**συγκρίνω**) τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής σε πολλές χώρες.
3. Η αστυνομία συν.....λαβε (**συλλαμβάνω**) τους υπεύθυνους για τα επεισόδια στον αγώνα της Κυριακής.
4. Η ιστορία του Νέλσον Μαντέλα εν.....πνευσε (**εμπνέω**) πολλούς ανθρώπους σε όλον τον κόσμο να αγωνιστούν για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
5. Οι μαθητές και οι μαθήτριες εξ.....λεξαν (**εκλέγω**) το συμβούλιο της τάξης.
6. Τα παιδιά συν.....γραφαν (**συγγράφω**) το κείμενο για την Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου.

4. Δύο αλήθειες, ένα ψέμα: σκεφτόμαστε και μοιραζόμαστε στην τάξη τρεις υποθετικές προτάσεις. Μία από αυτές δεν είναι αληθινή. Μπορούν να μαντέψουν οι συμμαθήτριες και οι συμμαθητές μας ποια;

- π.χ. *Αν σεβόμασταν τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο κόσμος θα ήταν πιο δίκαιος και ειρηνικός. Αν όλα τα παιδιά είχαν πρόσβαση στην εκπαίδευση, θα μπορούσαν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους. Αν οι άνθρωποι δεν είχαν δικαίωμα στην ελευθερία, θα ζούσαν πιο ευτυχισμένοι.*

5. Συμπληρώνουμε τις προτάσεις:

Υπόθεση

Αν δεν υπήρχαν πόλεμοι,

.....
.....

Αν φροντίζαμε τους αδύναμους,

.....
.....

Αν όλα τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο,

.....
.....

Αν σεβόμαστε όλους τους ανθρώπους,

.....
.....

θα μπορούσαμε να ζήσουμε σε ένα πιο καθαρό και όμορφο περιβάλλον.

κανένας δε θα πεινούσε και δε θα διψούσε.

τα παιδιά με κινητικές δυσκολίες θα μετακινούνται ευκολότερα στο σχολείο.

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διαφορετικούς υποθετικούς συνδέσμους.

Απόδοση

Υποθετικές προτάσεις

Δηλώνουν: την **προϋπόθεση** για να συμβεί αυτό που αναφέρει η ανεξάρτητη πρόταση.

Ξεκινούν με: *αν, εάν, άμα, εφόσον, είτε... είτε.*

Παράδειγμα: *Αν τα δικαιώματά σου προστατεύονται, μπορείς να ζήσεις ευτυχισμένος.*

Η εξαρτημένη υποθετική πρόταση είναι η υπόθεση, ενώ η ανεξάρτητη πρόταση είναι η απόδοση, π.χ. *Αν αύριο βρέξει (υπόθεση), δε θα πάμε εκδρομή (απόδοση).*

6.3 Πώς μπορώ να κάνω τον κόσμο καλύτερο;

6. Διαβάζουμε το παρακάτω ποίημα, που αναφέρεται στην ιστορία του Οδυσσέα και της Καλυψώς. Κυκλώνουμε όλα τα θηλυκά ουσιαστικά που λήγουν σε **-ώ**. Μπορούμε να τα μεταφέρουμε στον πληθυντικό αριθμό;

Στην Ωγυγία σε μια σπηλιά σκοτεινή, η ηχώ ψιθυρίζει
και ο Οδυσσέας την Καλυψώ αντικρίζει.
Η θεά με πειθώ και λόγια μαγικά τον καλεί
σε κόσμους μαγικούς, σε θάλασσες που στην Ιθάκη θα τον φέρουν.
Η ηχώ της σπηλιάς σαν όνειρο τις λέξεις αγγίζει,
μα ο Οδυσσέας ανησυχεί, η νοσταλγία τον πνίγει.

Βλέπουμε πώς κλίνονται
τα θηλυκά ουσιαστικά σε
-ώ και **-ώς**.

7. Τώρα γράφουμε ένα κείμενο, στο οποίο βάζουμε τον Οδυσσέα να αφηγείται την ιστορία που διαβάσαμε στο ποίημα. Φροντίζουμε στην ιστορία μας να χρησιμοποιήσουμε τα ουσιαστικά: **ηχώ, Καλυψώ, πειθώ και αιδώς**.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. Γράφουμε τις παρακάτω λέξεις/φράσεις στην κατάλληλη στήλη:

ισότητα ελευθερία έκφρασης πείνα εργασία θρησκευτικές διακρίσεις σεβασμός
 θελοντισμός φτώχεια συμμετοχή σε εκδηλώσεις ανεξιθρησκία φυλετικές διακρίσεις
 συνεργασία

Ανθρώπινα δικαιώματα

Καταστάσεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Δράσεις για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

2. Επιλέγουμε μία από τις βασικές έννοιες της ενότητας και συμπληρώνουμε τον πίνακα:

Γραμματική κατηγορία και ορισμός	Ζωγραφιά
....	
Συνώνυμα	Παράδειγμα
....	....

6.4 Πώς τα πήγαμε;

Παίζουμε το παιχνίδι
για τα ανθρώπινα
δικαιώματα.

3. Γράφουμε στο ευρετήριο μας λέξεις της ενότητας που δε γνωρίζαμε.

4. Κάνουμε το κουίζ για να δούμε πώς τα πήγαμε:

1. Η συντομογραφία π.Χ. σημαίνει:

- α) παραδείγματος χάριν
- β) προ Χριστού

2. Σε ποια πρόταση το υπογραμμισμένο ρήμα έχει την πιο κατάλληλη μορφή για ένα επιστημονικό άρθρο;

- α) Συχνά τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατιούνται.
- β) Συχνά τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατώνται.
- γ) Συχνά τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατιώνται.

3. Σε ποια πρόταση δεν υπάρχει ορθογραφικό λάθος;

- α) Ενημερώνοντας τους νέους είναι ποιο εύκολο να καταρρίψουμε στερεότυπα.
- β) Ποιο είναι το πιο σημαντικό ανθρώπινο δικαίωμα κατά τη γνώμη σας;
- γ) Υψώνοντας τη φωνή μας, καταπολεμάμε τα στερεότυπα με βάση το φύλλο.

4. Μαρία: «Δε με άφησαν να επιλέξω μόνη μου το άθλημα που θα έκανα». Ποια πρόταση μεταφέρει σωστά τα λόγια της Μαρίας; Η Μαρία είπε...

- α) ότι δεν την άφησαν να επιλέξω μόνη της το άθλημα που θα είχε κάνει.
- β) ότι δε με άφησαν να επιλέξω μόνη μου το άθλημα που θα έκανα.
- γ) ότι δεν την άφησαν να επιλέξει μόνη της το άθλημα που θα έκανε.

5. Στην πρόταση «Δε θα σε βοηθήσω, άμα δε με ακούσεις πρώτα. Αλήθεια!», η υπόθεση είναι:

- α) Δε θα σε βοηθήσω
- β) άμα δε με ακούσεις πρώτα
- γ) Αλήθεια!

6. Ποιο είναι το παραγωγικό πρόθημα της λέξης *εγκατάλειψη*;

- α) εν
- β) εχ
- γ) εκ

ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ

πώς παράγονται οι
γλωσσικοί ήχοι

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ

αναφορικές προτάσεις

7

ΣΧΕΔΙΟ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γιατί μία
γλώσσα
δεν είναι
αρκετή;

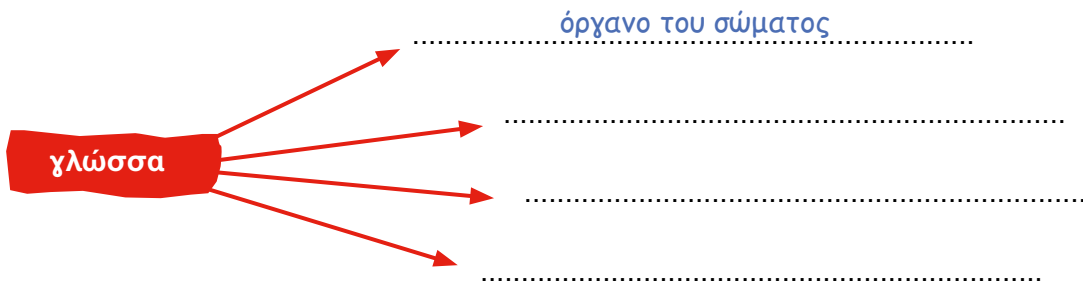
7.1 Τι είναι η γλώσσα;

Στην υποενότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς οι γλώσσες εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους μέσα από τον δανεισμό.
- πώς παράγονται οι γλωσσικοί ήχοι.

1. Η λέξη **γλώσσα** είναι πολύσημη, έχει, δηλαδή, πολλές σημασίες. Μπορούμε να σκεφτούμε και να γράψουμε ποιες;

Ανακαλύπτουμε
πολύσημες λέξεις.

2. Σκεφτόμαστε τρεις πολύσημες λέξεις. Γράφουμε δύο προτάσεις για κάθε λέξη, χρησιμοποιώντας διαφορετική σημασία κάθε φορά:

Έσπασε ένα από τα πόδια της καρέκλας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Τις διαβάζουμε στην τάξη και καλούμε τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές μας να μαντέψουν τη σημασία τους.

7.1 Τι είναι η γλώσσα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

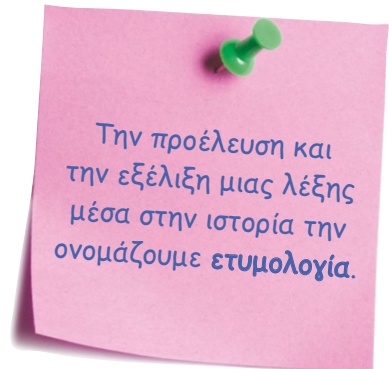

4. Εργαζόμαστε σε ομάδες και αναζητάμε την προέλευση των παραπάνω δάνειων λέξεων:

- Κάνουμε υποθέσεις για την προέλευση των λέξεων και τις γράφουμε στον πίνακα της τάξης. Από ποια γλώσσα μπορεί να προέρχονται;

Συμβουλευόμαστε τον οδηγό για την προέλευση των λέξεων.

- Είχαμε κυκλώσει όλες τις λέξεις του οδηγού;
- Τι μας οδήγησε να πιστέψουμε ότι κάποιες λέξεις δεν είναι δάνειες, ενώ είναι;
- Σε ποιες λεξιλογικές κατηγορίες, π.χ. αθλήματα, ανήκουν οι παραπάνω δάνειες λέξεις;
- Σε ποιες άλλες λεξιλογικές κατηγορίες έχουμε δει μέσα στις ενότητες του βιβλίου πολλές δάνειες λέξεις στην Ελληνική;

ΜΠΟΝΟΥΣ

Υπάρχουν λέξεις που δε φαίνονται ότι είναι δάνειες. Η λέξη **ποδόσφαιρο** είναι το αποτέλεσμα της μετάφρασης της λέξης **football**. Μπορούμε να μαντέψουμε πώς μεταφράστηκαν οι λέξεις **skyscraper** και **spaceman** στην ελληνική, όταν γνωρίζουμε ότι:

sky = ουρανός, scrape = ξύνω, space = διάστημα, man = άνθρωπος.

ΜΠΟΝΟΥΣ

Πολλές δάνειες λέξεις προέρχονται στο βάθος του χρόνου από την Ελληνική και δεν το καταλαβαίνουμε! Για παράδειγμα, η γαλλική λέξη **μαρμελάδα** προέρχεται από το ελληνικό **μελίμηλον**. Μπορούμε να μαντέψουμε από ποια ελληνική λέξη προέρχεται η ιταλική λέξη **κορδόνι**;

Απάντηση: Έχει σχέση με τη μουσική και την τοξοβολία.

Κάνουμε το κουίζ με λέξεις από άλλες γλώσσες. Μπορούμε να βρούμε τι σημαίνουν;

Κάνουμε την άσκηση αντιστοίχισης για τις ονομασίες των αθλημάτων.

5. Παρατηρούμε το πρόγραμμα των μαθημάτων ενός σχολείου στην Ισπανία:

HORA	LUNES	MARTES	MIERCOLES	JUEVES	VIERNES
08:00	ESPAÑOL	ESPAÑOL	ESPAÑOL	ESPAÑOL	ESPAÑOL
09:00	INGLES	INGLES	INGLES	INGLES	INGLES
10:00	BIOLOGIA	BIOLOGIA	FISICA	BIOLOGIA	GEOGRAFIA
11:00	ALMUERZO	ALMUERZO	ALMUERZO	ALMUERZO	ALMUERZO
12:00	MATEMATICAS	MATEMATICAS	MATEMATICAS	MATEMATICAS	MATEMATICAS
13:00	FISICA	FISICA	GEOGRAFIA	GEOGRAFIA	FISICA
14:00	MUSICA	ARTE	MUSICA	ARTE	MUSICA

- Ακόμη και αν δε γνωρίζουμε την ισπανική γλώσσα, μπορούμε να αναγνωρίσουμε κάποια από τα μαθήματα; Ποια; Τα κυκλώνουμε.
- Μας θυμίζουν λέξεις από κάποιες άλλες γλώσσες; Από ποιες;
- Αναζητάμε στο *Χρηστικό Λεξικό* την ετυμολογία των λέξεων *μουσική*, *μαθηματικά*, *φυσική*, *βιολογία*.
 μουσική ..... μαθηματικά .....
 φυσική ..... βιολογία .....
- Σε ποιά λεξιλογική κατηγορία ανήκουν;

- Αναζητάμε στα βιβλία των Φυσικών και της Γεωγραφίας επιστημονικούς όρους που είναι κοινί σε πολλές γλώσσες. Ποια είναι η ετυμολογία τους;

Δάνειες λέξεις

Λέξεις που κλίνονται, π.χ.
φλογέρα < αλβανική γλώσσα

Λέξεις που δεν κλίνονται, π.χ.
γκολ < αγγλική γλώσσα

Λέξεις που προκύπτουν από τη μετάφραση μιας ξένης λέξης, π.χ.
ουρανοξύστης < *skyscraper* (αγγλική γλώσσα)

Διεθνισμοί, δηλαδή λέξεις που κατασκευάστηκαν από αρχαίες ελληνικές ή λατινικές λέξεις και χρησιμοποιούνται από πολλές γλώσσες, π.χ. *βιολογία*

7.1 Τι είναι η γλώσσα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

6. Πώς παράγονται οι ήχοι; Συμβουλευόμαστε το βιβλίο των Φυσικών. Στη συνέχεια, συζητάμε κάνοντας υποθέσεις για το πώς παράγονται οι γλωσσικοί ήχοι.

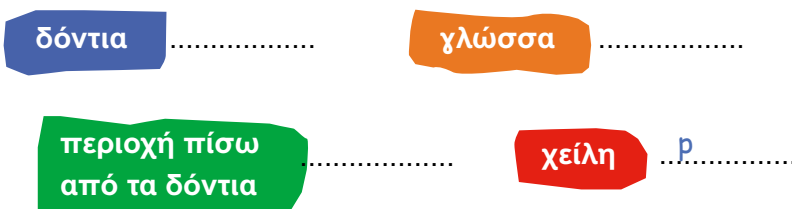
Φθόγγοι

Τους γλωσσικούς ήχους τους ονομάζουμε **φθόγγους**.

7. Πειραματιζόμαστε:

α. Προφέρουμε δυνατά τους φθόγγους [δ], [ρ], [f], [ν], [t], [θ] και τους αντιστοιχίζουμε με το κατάλληλο όργανο παραγωγής τους, όπως στο παράδειγμα. Προσέχουμε γιατί μπορεί να συμμετέχουν δύο όργανα:

β. Αγγίζουμε με τα δάχτυλά μας απαλά το «μήλο του Αδάμ» και προφέρουμε με σειρά τους φθόγγους: [s], [z], [δ], [θ], [f], [ν], [x], [χ]. Σε ποιους φθόγγους νιώθουμε το σημείο να δονείται κατά την παραγωγή τους;

Μπορούμε να περιηγηθούμε και στη φωνητική βιβλιοθήκη του Speak Greek στο διαδίκτυο για να δούμε περισσότερες πληροφορίες για την παραγωγή των φθόγγων.

Το νιώθουμε στους φθόγγους .....

Συμβουλευόμαστε τον πίνακα με τα γράμματα και τους φθόγγους της Ελληνικής.

Ακολουθούμε το ταξίδι των φθόγγων.

Φθόγγοι

Οι φθόγγοι της Ελληνικής, όπως και όλων των γλωσσών, διακρίνονται, κυρίως, σε **σύμφωνα** και **φωνήεντα**.

Τι είναι σημαντικό να γνωρίζουμε για τα σύμφωνα;

- ☘ Πού παράγονται, δηλαδή από ποια όργανα (αρθρωτές) της στοματικής και φaryγγικής κοιλότητας.
- ☘ Πώς παράγονται, δηλαδή με ποιον τρόπο οι αρθρωτές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους για να παραγάγουν έναν φθόγγο.
- ☘ Εάν είναι ηχηρά, δηλαδή εάν «το μήλο του Αδάμ» δονείται, όταν τους προφέρουμε ή όχι.

Γιατί είναι σημαντικό να τα γνωρίζουμε όλα αυτά;

Γιατί μπορούμε πάντα να βοηθήσουμε ένα μικρό παιδί ή μια ομιλήτρια/έναν ομιλητή που μαθαίνει την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα να προφέρει σωστά κάποιους φθόγγους.

8. Παρατηρούμε την προφορά ορισμένων λέξεων από το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής:

α. Μπορούμε να καταλάβουμε ποιες λέξεις είναι;

[míti]	[gráma] .....
[psíno]	[díno] .....
[ksílo].....	[mélisa] .....

β. Απαντάμε στις ερωτήσεις με τη βοήθεια των παραπάνω παραδειγμάτων:

- Ο φθόγγος [i] με πόσα διαφορετικά γράμματα ή συνδυασμούς γραμμάτων γράφεται στην ελληνική γλώσσα;

.....

- Ο φθόγγος [e] με πόσα διαφορετικά γράμματα ή συνδυασμούς γραμμάτων γράφεται στην ελληνική γλώσσα;

.....

- Ο φθόγγος [o] με πόσα διαφορετικά γράμματα γράφεται στην ελληνική γλώσσα;

.....

7.1 Τι είναι η γλώσσα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

9. Φθόγγοι και γράμματα! Ποια λέξη κρύβεται κάθε φορά;

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....

- Ελέγχουμε στην τάξη. Γράψαμε όλοι τις ίδιες λέξεις;
- Γιατί (μπορεί να) υπάρχουν διαφορές;

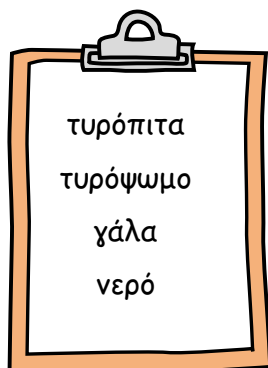
Ακούμε τους
φθόγγους και
γράφουμε τις λέξεις.

Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο

Στα λεξικά, εκτός από τη σημασία και, συχνά, την ετυμολογία των λέξεων, υπάρχουν πληροφορίες και για την προφορά τους. Για την απόδοση της προφοράς των λέξεων οι γλωσσολόγοι επινόησαν ειδικά σύμβολα που ανήκουν σε ένα ειδικό αλφάβητο. Το αλφάβητο αυτό ονομάζεται **Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο (ΔΦΑ)** και περιλαμβάνει σύμβολα για τους φθόγγους όλων των γνωστών γλωσσών της γης.

10. Η Γιούκι ήρθε πρόσφατα στην τάξη μας από την πόλη του Κιότο. Ενώ μιλάει αρκετά καλά Ελληνικά, δυσκολεύεται να διαβάσει. Γράφουμε τον κατάλογο του κυλικείου, χρησιμοποιώντας σύμβολα του ΔΦΑ από τον πίνακα των φθόγγων της δραστηριότητας 7 για να τη βοηθήσουμε να τον διαβάσει:

- .....
- .....
- .....
- .....

11. Διαβάζουμε την παρακάτω συνομιλία και απαντάμε στις ερωτήσεις:

Τ = τι, κνς = κάνεις, πρκ = πάρκο
πρμν = περιμένω

- Ποιος/Ποιοι μπορεί να συνομιλούν; Πώς το καταλαβαίνουμε;
- Πώς διαφέρει από άλλες συνομιλίες στον γραπτό λόγο;
- Τι σημαίνουν τα εικονίδια που χρησιμοποιούνται;
- Ποιες συντομογραφίες χρησιμοποιούνται και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους;
- Εμείς χρησιμοποιούμε εικονίδια και συντομογραφίες, όταν γράφουμε; Σε ποιες περιπτώσεις;
- Γνωρίζουμε άλλα χαρακτηριστικά των ψηφιακών συνομιλιών;
- Τι μας προσφέρουν και τι προβλήματα μπορεί να δημιουργήσουν αυτές οι επιλογές σε μια συνομιλία;

- Πώς θα ήταν η παραπάνω συνομιλία ανάμεσα σε δύο φίλους ή φίλες, αν τη βρίσκαμε σε ένα λογοτεχνικό κείμενο; Την ξαναγράφουμε εδώ:

.....

.....

.....

Γνωρίζουμε τα χαρακτηριστικά της ψηφιακής επικοινωνίας.

7.2 Γιατί μιλάμε πολλές γλώσσες;

Στην υποενότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς λειτουργούν στα κείμενα οι αόριστες, οι οριστικές και οι αναφορικές αντωνυμίες.
- πώς να κάνουμε το κείμενό μας πιο σύνθετο χρησιμοποιώντας αναφορικές προτάσεις.

1. Τι μπορεί να είναι μια γλώσσα; Συμπληρώνουμε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο των επιθέτων νεκρή, πρώτη, δεύτερη, φυσική, τεχνητή:

1. Ο Λουδοβίκος Λάζαρο Ζάμενχοφ κατασκεύασε την .....^{τεχνητή}..... γλώσσα Εσπεράντο για να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των Ευρωπαίων.
2. .... ονομάζεται η γλώσσα που δεν έχει καθόλου φυσικούς ομιλητές και φυσικές ομιλήτριες, δηλαδή ανθρώπους που τη μαθαίνουν αυθόρμητα στο περιβάλλον που ζουν.
3. Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι η ..... γλώσσα της ελληνικής κοινότητας Κωφών.
4. Είμαι δίγλωσση. Γεννήθηκα στην Αίγυπτο αλλά ζω στην Ελλάδα. Η ..... μου γλώσσα είναι τα Αραβικά και η ..... τα Ελληνικά.

2. Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει. Τι σημαίνει η έκφραση; Αντιστοιχίζουμε τις φράσεις με τη σημασία τους:

1. Μάλλιασε η γλώσσα μου.	α. Μιλάει με καλοσύνη.
2. Δε βάζει γλώσσα μέσα του.	β. Κουράστηκα.
3. Μιλάμε την ίδια γλώσσα.	γ. Μιλάει αδιάκοπα.
4. Μου βγήκε η γλώσσα.	δ. Εξηγώ συνεχώς το ίδιο πράγμα.
5. Στάζει μέλι η γλώσσα του.	ε. Έχουμε τον ίδιο τρόπο σκέψης.
6. Κατάπτε τη γλώσσα του.	στ. Έμεινε άφωνος.

- Πού χρησιμοποιούμε περισσότερο αυτές τις εκφράσεις; Στον προφορικό ή στον γραπτό λόγο; Σε πιο καθημερινή ή σε πιο επίσημη επικοινωνία;

3. Παρατηρούμε τα αποσπάσματα από το Κείμενο 3:

Παρόλο που η μαμά μου ξέρει πολύ καλά Σουηδικά και ο μπαμπάς μου καταλαβαίνει Ελληνικά, οι ίδιοι επιμένουν να μιλάνε μεταξύ τους Αγγλικά, γιατί αυτήν τη γλώσσα μιλούσαν, όταν γνωρίστηκαν, και δεν μπορούν τώρα να την αλλάξουν.

Μερικά από αυτά μάλιστα τα ξέρω, γιατί πηγαίνουμε μαζί ελληνικό σχολείο τα σαββατιάτικα πρωινά.

- Ποιες λέξεις αντικαθιστά η αντωνυμία *οι ίδιοι*;
- Για ποιον λόγο χρησιμοποιεί την αντωνυμία ο συγγραφέας; Τι αισθανόμαστε ότι προσφέρει στο κείμενο;
- Ποια λέξη του κειμένου αντικαθιστά η αντωνυμία *μερικά*;
- Γιατί πιστεύουμε ότι τη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας;

Οριστικές και αόριστες αντωνυμίες

Τις **οριστικές αντωνυμίες** τις χρησιμοποιούμε κυρίως για να δώσουμε έμφαση σε μια πληροφορία.

☘ *Σου έφερα **ο ίδιος** τα βιβλία σου* (δεν τα έστειλα με κάποιον άλλο).

☘ *Αγόρασα **μόνη μου** το βιβλίο που ήθελα και ένιωσα πολύ περήφανη* (με τα δικά μου χρήματα).

Οριστικές είναι οι αντωνυμίες: **ο ίδιος-η ίδια-το ίδιο, μόνος μου-μόνη μου-μόνο μου.**

Τις **αόριστες αντωνυμίες** τις χρησιμοποιούμε, όταν δε γνωρίζουμε μια πληροφορία ή δε θεωρούμε σημαντικό να την αναφέρουμε.

☘ *Ήρθε **ένας** και ζήτησε να σου μιλήσει* (δε γνωρίζω αυτόν που ήρθε).

☘ *Έφαγε **κάμποσο** παγωτό* (έφαγε αρκετό παγωτό, αλλά δε θεωρώ σημαντικό να αναφέρω πόσο ακριβώς έφαγε).

Αόριστες είναι οι αντωνυμίες: **ένας-μία/μια-ένα, κάποιος-κάποια-κάποιο, κάθε, καθένας-καθεμιά(καθεμιά)-καθένα, κανένας-καμιά(καμιά)-κανένα, καθετί, τίποτα, μερικοί-μερικές-μερικά, άλλος-άλλη-άλλο, κάμποσος-κάμποση-κάμποσο.**

Βρίσκουμε στο κρυπτόλεξο οριστικές και αόριστες αντωνυμίες.

7.2 Γιατί μιλάμε πολλές γλώσσες;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Με ποιες οριστικές ή αόριστες αντωνυμίες μπορούμε να αντικαταστήσουμε τις υπογραμμισμένες λέξεις ή φράσεις; Μας βοηθά το παραπάνω πλαίσιο:

1. Ήρθε ένας άνθρωπος που δε γνωρίζω και ζήτησε να σου μιλήσει.
2. Η Στέλλα είναι αυτοδίδακτη. Έμαθε χωρίς καμία βοήθεια Ισπανικά.
3. Ο Αντώνης και η Ρένα μιλάνε Ελληνικά και Αλβανικά από τη βρεφική ηλικία.
Ο Αντώνης και η Ρένα αισθάνονται πολύ χαρούμενοι που γνωρίζουν δύο γλώσσες από πολύ μικροί.
4. Τελικά ήμασταν αρκετοί άνθρωποι στη γιορτή των γλωσσών, που διοργάνωσε χθες το απόγευμα η τάξη μας. Από τους γονείς μας, όμως, δεν ήρθε ούτε ένας.
5. Πήγε στο σχολείο, χωρίς να πάρει ούτε ένα πράγμα για φαγητό.

5. Στο σημείωμα που άφησε ο Χάρης στη μαμά του υπάρχουν κάποια λάθη στην ορθογραφία του επιθέτου **πολύς**, **πολλή**, **πολύ** και του επιρρήματος **πολύ**. Τα υπογραμμίζουμε και τα διορθώνουμε:

Μαμά,
φεύγω πολλή γρήγορα για το σχολείο, γιατί πρέπει να ετοιμάσουμε τη γιορτή για την Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών. Ξέρω ότι θα έχει πολύ ζέστη. Υπόσχομαι ότι δε θα κάθω πολλή ώρα στον ήλιο και θα πίνω πολλή νερό. Μετά το σχολείο συμφωνήσαμε με πολλούς συμμαθητές μου και πολλές συμμαθήτριές μου να πάμε στο πάρκο.
Να έχεις μια πολλή όμορφη μέρα.
Χάρης

Το επίθετο **πολύς**, **πολλή**, **πολύ** και το επίρρημα **πολύ**

Αρσενικό

..... κόσμος

..... μαθητές

Θηλυκό

..... αγάπη

..... γλώσσες

Ουδέτερο

..... νερό

..... μαθήματα

Επίρρημα

..... καλός

γέλασε .....

..... μπροστά

6. Διαβάζουμε το απόσπασμα από το Κείμενο 5:

Μεταφράζω από και προς τα Ελληνικά, τα οποία είναι η πρώτη μου γλώσσα.

- Μπορούμε να το χωρίσουμε σε δύο προτάσεις; Τις γράφουμε:

.....

.....

- Συζητάμε ποιος είναι ο ρόλος της υπογραμμισμένης λέξης.

7. Παίζουμε με τα στοιχεία:

Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες. Κάθε ομάδα δίνει έως τρία στοιχεία για ένα πρόσωπο ή αντικείμενο της τάξης, ξεκινώντας με τη φράση «Είναι κάποιος/κάποια/κάτι που/ο οποίος/η οποία/το οποίο...». Αν η άλλη ομάδα μαντέψει σωστά με το πρώτο στοιχείο, παίρνει τρεις πόντους, με το δεύτερο δύο και με το τρίτο έναν. Κερδίζει η ομάδα που θα μαζέψει πρώτη δεκαπέντε πόντους.

Αναφορικές αντωνυμίες και αναφορικές προτάσεις

Τις **αναφορικές αντωνυμίες** τις χρησιμοποιούμε για να συνδέσουμε τις πληροφορίες δύο ή παραπάνω προτάσεων. Λέγονται αναφορικές, γιατί αναφέρονται σε κάποια λέξη ή φράση της προηγούμενης πρότασης.

Αναφορικές είναι οι αντωνυμίες: **ο οποίος-η οποία-το οποίο, όποιος-όποια-όποιο, όσος-όση-όσο** και τα άκλιτα **που** και **ό,τι**.

Καλό είναι να μην μπερδεύουμε την αναφορική αντωνυμία **ό,τι (=οτιδήποτε)** και τον ειδικό σύνδεσμο **ότι (=πως)**:

🌟 Διάβασε **ό,τι** θέλεις. (Διάβασε οτιδήποτε θέλεις)

🌟 Έμαθα **ότι** έφυγε. (Έμαθα πως έφυγε)

Αναφορικές προτάσεις

Ξεκινούν με: **αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα**, π.χ. **όπου, όσο**

Παράδειγμα: *Η Ανγιέλ, η οποία μετακόμισε δίπλα μας, μαγειρεύει πεντανόστιμο φιλιππινέζικο φαγητό.*

Μαθαίνουμε
περισσότερα για τις
αναφορικές προτάσεις.

8. Διαβάζουμε προσεκτικά το παρακάτω επιστημονικό κείμενο:

Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της εκμάθησης μιας δεύτερης γλώσσας;

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της διγλωσσίας, που σημαίνει την ικανότητα να μιλάει κανείς περισσότερες από μία γλώσσες, είναι ότι επιτρέπει σε ένα άτομο να επικοινωνεί με έναν μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Υπάρχουν, επίσης, πολλές έρευνες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η ομιλία σε περισσότερες από μία γλώσσες μπορεί να βελτιώσει τη λειτουργία του εγκεφάλου. Στην έρευνά μας θέλαμε να εξετάσουμε, εάν η βελτίωση της λειτουργίας του εγκεφάλου εξαρτάται από το πόσο καλά ή από το πόσο πολύ χρησιμοποιεί ένας δίγλωσσος τη δεύτερή του γλώσσα. Για να εξετάσουμε το ερώτημά μας, συγκεντρώσαμε μια ομάδα μαθητριών/μαθητών λυκείου, που μιλούσαν Μανδαρινικά Κινεζικά και Αγγλικά. Καθώς η ομιλία σε δύο γλώσσες θεωρείται ότι βελτιώνει την επίδοση ενός ατόμου σε ορισμένες νοητικές εργασίες, υποθέσαμε ότι όσοι είχαν καλύτερη γνώση της δεύτερης τους γλώσσας θα είχαν καλύτερη επίδοση σε αυτές τις εργασίες. Πράγματι, τα ευρήματά μας υποστηρίζουν ότι η καλύτερη εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας μπορεί να βελτιώσει τον τρόπο λειτουργίας του εγκεφάλου σας. Συνεχίστε να διαβάζετε ό,τι δημοσιεύουμε, για να μαθαίνετε περισσότερα για την έρευνά μας!

X. Xie, Y. Zhou, K. Liu & A. J. Privitera, "What are the Benefits of Learning a Second Language?" (μετάφραση και διασκευή), *Frontiers for Young Minds*.

α. Κυκλώνουμε τις αναφορικές αντωνυμίες, υπογραμμίζουμε τις αναφορικές προτάσεις και χρωματίζουμε τη λέξη ή τη φράση στην οποία αναφέρονται.

β. Παρατηρούμε το απόσπασμα:

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της διγλωσσίας, που σημαίνει την ικανότητα να μιλάει κανείς περισσότερες από μία γλώσσες, είναι ότι επιτρέπει σε ένα άτομο να επικοινωνεί με έναν μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων.

- Σε ποια λέξη αναφέρεται το υπογραμμισμένο που; Ποια άλλη αναφορική αντωνυμία θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε στη θέση του που;

9. Συζητάμε στην τάξη ποια προβλήματα προκαλεί η χρήση του *που* στα παρακάτω παραδείγματα:

1. Σε παρακαλώ να πλύνεις το κουτάλι που έφαγες.
2. Αυτός είναι ο φίλος του αγοριού που σου έλεγα.
3. Η δασκάλα της κοπέλας που έπεσε μου είπε τι έγινε.

• Ξαναγράφουμε τις προτάσεις αντικαθιστώντας το *που* με την κατάλληλη αντωνυμία:

.....

.....

.....

10. Κυκλώνουμε το σωστό. Σε κάποιες προτάσεις και οι δύο επιλογές είναι σωστές:

1. Καθίστε που/όπου σας αρέσει.
2. Βρεθήκαμε στο πάρκο που/όπου πηγαίνουμε εκδρομή με το σχολείο.
3. Πάμε που/όπου θέλετε και κάνουμε ό,τι σας αρέσει.
4. Το μολύβι που/όπου μου έδωσες έσπασε.
5. Πήγαμε στην αίθουσα που/όπου γινόταν η γιορτή.

- Σε ποια γραμματική κατηγορία ανήκει το *όπου*;
- Σε ποιες προτάσεις ήταν και οι δύο επιλογές σωστές;
- Ποια είναι η σημασία του *που* σε αυτές τις προτάσεις;
- Χτίζουμε σε ζευγάρια τον κανόνα για τη χρήση του *που* και του *όπου*:

Που ή όπου;

Το *που* μπορεί να αντικατασταθεί από το *όπου*, όταν .....

.....

.....

11. Παρατηρούμε το απόσπασμα του Κειμένου 5:

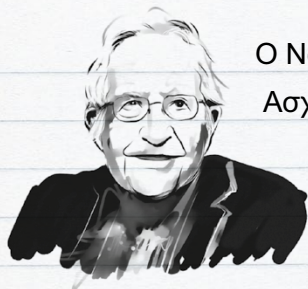
Για μένα οι γλώσσες είναι αναμφίβολα ένα εφόδιο για να γνωρίσεις ενδιαφέρουσες ιδέες και να καταλάβεις νέους τρόπους σκέψης.

Συμβουλευόμαστε τη Γραμματική και συμπληρώνουμε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο των επιθέτων στην παρένθεση:

1. Η Γεωργία σήμερα λείπει. Είναι ..... (απών, -ούσα, -όν).
2. Πήγα στο ..... φαρμακείο για να αγοράσω γάζες (εφημερεύων, -ουσα, -ον).
3. Είναι ..... ανάγκη να έρθεις αύριο εδώ (επείγων, -ουσα, -ον).
4. Το μουσείο φιλοξενεί πολλά ..... εκθέματα (ενδιαφέρων, -ουσα, -ον).
5. Η διευθύντρια μάς είπε ότι η καθαριότητα του σχολείου είναι ..... ζήτημα, που πρέπει να λύσουμε όλες και όλοι μαζί (φλέγων, -ουσα, -ον).

12. Διαβάζουμε το παρακάτω κείμενο:

Νόαμ Τσόμσκι, [εικόνα/σκέτσο].

Ο Νόαμ Τσόμσκι είναι ένας πολύ γνωστός γλωσσολόγος. Ασχολείται με το πώς οι άνθρωποι κατακτούν τη γλώσσα. Ο Τσόμσκι γεννήθηκε στις 7 Δεκεμβρίου 1928 στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Τσόμσκι πιστεύει ότι όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται με τη δυνατότητα να μαθαίνουν γλώσσα. Υποστηρίζει ότι υπάρχει ένας μηχανισμός στον εγκέφαλό μας. Αυτός μας βοηθάει να μιλάμε και να καταλαβαίνουμε τη γλώσσα. Καθώς μεγαλώνουμε, μαθαίνουμε να μιλάμε τη γλώσσα. Αυτήν τη γλώσσα ακούμε πιο συχνά. Ο Τσόμσκι έχει γράψει πολλά βιβλία και επιστημονικά άρθρα. Τα άρθρα αφορούν τη γλώσσα και τη γλωσσολογία. Έχει διδάξει σε πολλά πανεπιστήμια και είναι πολύ γνωστός και για τις απόψεις του για την πολιτική και την κοινωνία. Με λίγα λόγια, ο Νόαμ Τσόμσκι είναι ένας σπουδαίος επιστήμονας. Ο Τσόμσκι προσέφερε πολλά στη μελέτη της γλώσσας και όχι μόνο.

- 2. Η λέξη μαθηματικά προέρχεται από την:**
  - α) Αρχαία Ελληνική
  - β) Αγγλική
  - γ) Ισπανική
- 3. Ποια όργανα συμμετέχουν για την προφορά του φθόγγου [δ]:**
  - α) τα χείλη και τα δόντια
  - β) τα χείλη
  - γ) τα δόντια και η γλώσσα
- 4. Ο φθόγγος [ο] στην Ελληνική γράφεται:**
  - α) με το γράμμα ο
  - β) με τα γράμματα ο και ω
- 5. Σε ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι λανθασμένη η ορθογραφία:**
  - α) με πολλή αγάπη
  - β) πολλή καλή κοπέλα
  - γ) πολύ καλοί άνθρωποι
- 6. Κάποιος/κάποια που μιλάει μία γλώσσα ονομάζεται:**
  - α) μονόγλωσσος/μονόγλωσση
  - β) δίγλωσσος/δίγλωσση
  - γ) πολύγλωσσος/πολύγλωσση
- 7. Ποια αντωνυμία μπορεί να αντικαταστήσει το που, στην πρόταση: «Η μαμά του παιδιού που γνώρισα μας κέρασε παγωτό»:**
  - α) το οποίο
  - β) όποιο
  - γ) η οποία
- 8. Συμπληρώνουμε την πρόταση «Η διάσωση γλωσσών που κινδυνεύουν είναι ..... ζήτημα για τους γλωσσολόγους»:**
  - α) φλέγοντα
  - β) φλέγον
  - γ) φλέγων
- 9. Πότε χρησιμοποιούμε στον λόγο μας αόριστες αντωνυμίες; (Υπάρχουν δύο σωστές απαντήσεις)**
  - α) όταν θέλουμε να συνδέσουμε δύο προτάσεις
  - β) όταν δε γνωρίζουμε κάποια πληροφορία
  - γ) όταν δε θεωρούμε σημαντικό να αναφέρουμε μια πληροφορία

ΕΜΠΛΟΥΤΙΖΟΥΜΕ

το λεξιλόγιό μας

ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ

να μετασχηματίζουμε
ένα κείμενο

ΣΧΕΔΙΟ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πώς η
λογοτεχνία
«γιορτάζει»
τη φιλία;

Ζωρζ Σαρή & Άλκη Ζέη
[επεξεργασμένη φωτογραφία],
ΕΡΤ.

8.1 Ποιες είναι οι συγγραφείς και οι ιστορίες τους;

Στην υποεπένδυση αυτή μαθαίνουμε:

- πώς να εμπλουτίσουμε το λεξιλόγιό μας με λέξεις και φράσεις που σχετίζονται με την ενότητά μας.
- πώς να χρησιμοποιούμε τα ουσιαστικά *η/ο συγγραφέας* και *η λογοτέχνιδα/ο λογοτέχνης*.

1. Για κάθε λέξη του πίνακα κυκλώνουμε το κατάλληλο γράμμα (Ο, Ε), όπως στο παράδειγμα, και στη συνέχεια βάζουμε Χ στη σημασία της:

Γραμματική κατηγορία	λογοτεχνία	λογοτεχνικός/λογοτεχνική/λογοτεχνικό	λογοτέχνιδα/λογοτέχνης	λογοτέχνημα
Ουσιαστικό: Ο Επίθετο: Ε	☒ Ο Ε	☐ Ο ☐ Ε	☐ Ο ☐ Ε	☐ Ο ☐ Ε
Δηλώνει...		Σημασία	Χ	
το επάγγελμα του ατόμου που γράφει λογοτεχνία				
αυτήν/αυτόν/αυτό που αναφέρεται στη λογοτεχνία				
το δημιούργημα της λογοτέχνης/του λογοτέχνη				
το σύνολο των έργων που γράφουν οι λογοτέχνιδες/οι λογοτέχνες				

Μελετάμε τον χάρτη της λέξης **συγγραφέας** και ανακαλύπτουμε την οικογένεια των λέξεων που προκύπτουν από αυτήν.

2. Παίζουμε με τις λέξεις:

α. Τοποθετούμε τις παρακάτω λέξεις και φράσεις στην κατηγορία ή στις κατηγορίες που ταιριάζουν. Στη συνέχεια, προσθέτουμε και μία δική μας για κάθε κατηγορία:

ηρωίδα μύθος συγγραφέας ηθοποιός θέατρο ζωγράφος
δραματική σχολή κινηματογράφος δικτατορία αντίσταση καθεστώς μυθιστόρημα
ντεκόρ μοντέλο ~~σκηνή~~

Λογοτεχνία

Υπόλοιπες τέχνες

Ιστορία

Άλλη χρήση

σκηνή

σκηνή

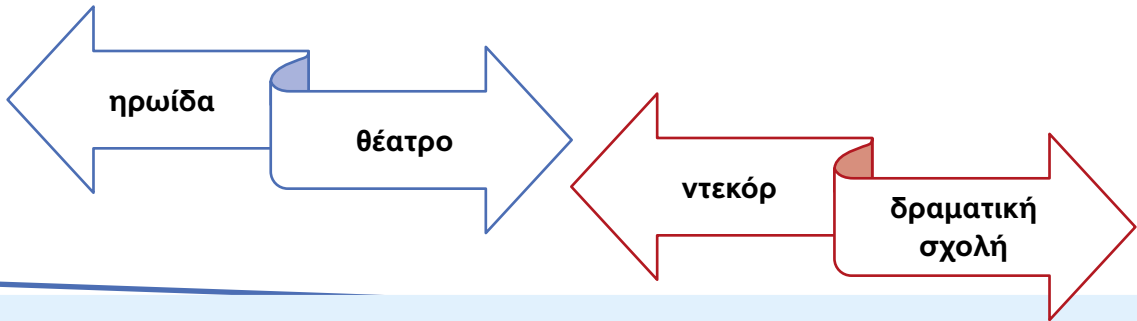

Ζωρζ Σαρή & Άλκη Ζέη [επεξεργασμένο στιγμιότυπο], EPT Αρχείο.

8.1 Ποιες είναι οι συγγραφείς και οι ιστορίες τους;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

β. Δημιουργούμε προτάσεις με τα παρακάτω ζεύγη λέξεων:

.....

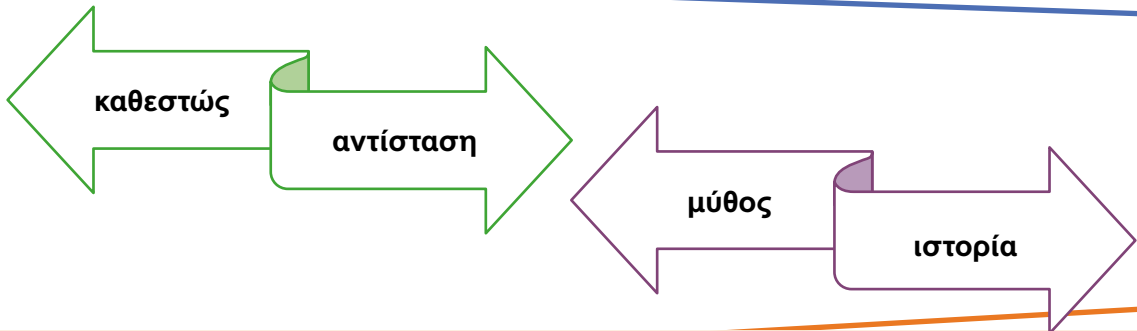
.....

.....

.....

.....

.....

.....

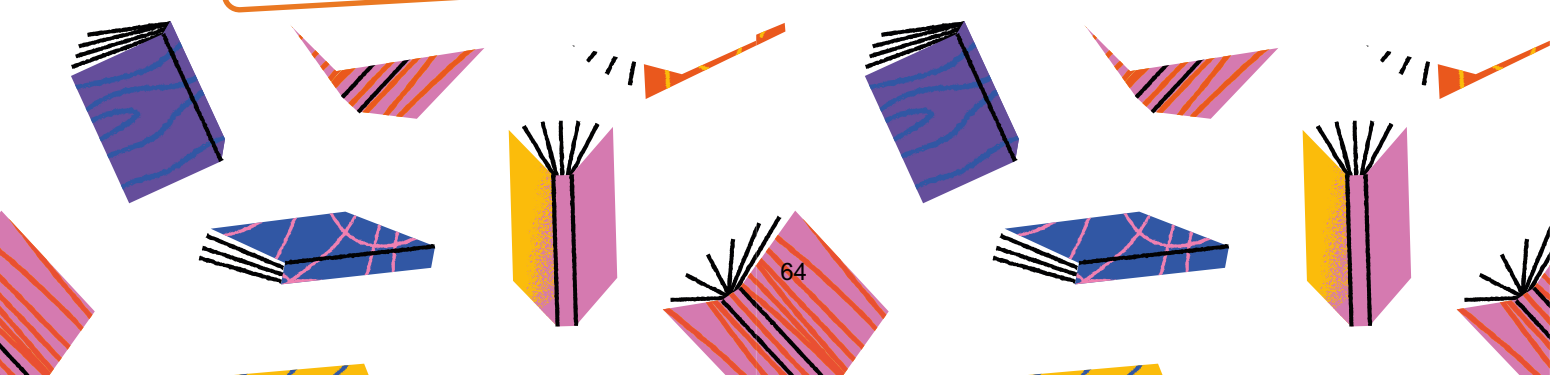
.....

.....

.....

.....

.....

3. Στο βίντεο που παρακολουθήσαμε με τίτλο *Μια ζωή σαν ταινία η Ζωρζ Σαρή αναφέρει για το βιβλίο της Ο θησαυρός της Βαγίας το εξής: «Το βιβλίο περπάτησε από την πρώτη στιγμή και ευχαριστήθηκα». Συμπληρώνουμε και κυκλώνουμε ό,τι χρειάζεται:*

Το βιβλίο περπάτησε

Σημασία

Κυριολεκτική
Μεταφορική

Φτιάχνουμε μια πρόταση με τη φράση:

.....

.....

.....

.....

.....

Εξηγούμε τι σημαίνει

- βιβλιοφάγος
- έχω όρεξη για διάβασμα

Η λέξη *βιβλιοφάγος* είναι:

- α. Κυριολεκτική
- β. Μεταφορική

Η φράση *έχω όρεξη για διάβασμα* είναι:

- α. Κυριολεκτική
- β. Μεταφορική

Γράφουμε **M** δίπλα στις μεταφορικές σημασίες και **K** δίπλα στις κυριολεκτικές σημασίες της λέξης *περπατώ* και τις συζητάμε:

1. Η φίλη μου είπε ότι θα με περπατήσει στα καλύτερα στέκια της πόλης. ....
2. Περπάτησε στις μύτες των ποδιών της για να μην ξυπνήσει τα παιδιά. ....
3. Η υπόθεση δεν περπατάει. Πρέπει να δούμε τι θα κάνουμε. ....
4. Όταν πηγαίνω βόλτα στο δάσος, περπατώ προσεκτικά για να μην ενοχλήσω τα ζώα. ....
5. Οι γονείς μου περπατούν στον δρόμο της ζωής με αισιοδοξία, παρά τις δυσκολίες που συναντούν. ....

Ξεχωρίζουμε την κυριολεκτική από τη μεταφορική χρήση λέξεων.

8.1 Ποιες είναι οι συγγραφείς και οι ιστορίες τους;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Αναζητάμε σε διαδικτυακά λεξικά τη σημασία της λέξης **παρατσούκλι**. Στη συνέχεια, επιλέγουμε τη σωστή απάντηση:

- Τι σημασία μπορεί να έχει ένα παρατσούκλι;
  - α. θετική
  - β. αρνητική
  - γ. και θετική και αρνητική
- Για ποιον λόγο δίνουμε σε ένα άτομο ένα παρατσούκλι;
  - α. επειδή θέλουμε να το κοροϊδέψουμε
  - β. επειδή το αγαπάμε και νιώθουμε οικειότητα
  - γ. και τα δύο
- Ποια ρήματα χρησιμοποιούμε μαζί με το παρατσούκλι;
  - α. βγάζω
  - β. κολλάω
  - γ. τοποθετώ.

Εμείς έχουμε κάποιο παρατσούκλι; Αν ναι, ποιες και ποιοι το έβγαλαν και γιατί;

5. Βρίσκουμε για τον εαυτό μας ένα χαϊδευτικό θετικό παρατσούκλι:

.....

Δημιουργούμε μια αφίσα «Ένα πρόσωπο, πολλά ονόματα».

6. Συμπληρώνουμε την ακροστιχίδα για τη ΦΙΛΙΑ με λέξεις σχετικές με αυτήν:

Φ .....

Ι .....

Λ .....

Ι .....

Α .....

Συμπληρώνουμε τα κενά στις παροιμίες για τη φιλία και τις συζητάμε.

Μελετάμε την κλίση των ουσιαστικών ο συγγραφέας/η συγγραφέας, η λογοτέχνιδα/ο λογοτέχνης.

7. Συμπληρώνουμε στα κενά το ουσιαστικό (ο/η συγγραφέας) στην κατάλληλη πτώση και αριθμό:

Η Ζωρζ Σαρή και η Άλκη Ζέη θεωρούνται πολύ σπουδαίες ..... Στην ενότητα αυτή μελετήσαμε αποσπάσματα από το βιβλίο της ..... Ζωρζ Σαρή με τίτλο *Ο θησαυρός της Βαγίας* και το βιβλίο από τη ..... Άλκη Ζέη *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Το 2023 γιορτάστηκαν 100 χρόνια από τη γέννηση των δύο ..... Έγιναν πολλά αφιερώματα στις ..... και διαβάστηκαν πολλά βιβλία τους στα σχολεία.

8. Δημιουργούμε προτάσεις με τις λέξεις, χρησιμοποιώντας κάθε φορά την πτώση και τον αριθμό που μας δίνονται στην παρένθεση:

λογοτέχνιδα (ονομαστική πληθυντικού)

.....
 .....
 .....

λογοτέχνης (γενική πληθυντικού)

.....
 .....
 .....

λογοτέχνιδα (γενική πληθυντικού)

.....
 .....
 .....

λογοτέχνης (γενική ενικού)

.....
 .....
 .....

8.1 Ποιες είναι οι συγγραφείς και οι ιστορίες τους;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

9. Φτιάχνουμε μία πρόταση με τις λέξεις που βρίσκονται σε κάθε πλαίσιο, αφού κάνουμε τις απαραίτητες προσθήκες και αλλαγές:

λογοτέχνιδα
αγαπώ
που
βιβλία
χρησιμοποιούν
χιούμορ
γιατί...

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

συγγραφείς
που
διαβάζω
επιστημονική
φαντασία
γράφουν
ιστορίες
επειδή...

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα; 8.2

Στην υποενότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς να επεξεργαζόμαστε λέξεις και φράσεις που σχετίζονται με τα κείμενα της ενότητας που μελετήσαμε.
- πώς να αντικαθιστούμε γλωσσικά και αφηγηματικά στοιχεία και να μετασχηματίζουμε φράσεις και αποσπάσματα.

1. Πώς θα το λέγαμε εμείς; Γράφουμε με δικά μας λόγια τις παρακάτω προτάσεις από τα λογοτεχνικά κείμενα. Τι αλλάζει στο ύφος με τις αλλαγές που κάναμε;

Η θάλασσα ασάλευτη θα 'μοιαζε αληθινό γυαλί, αν δεν ήταν οι άσπροι αφροί που ξεσήκωνε το καράβι χαράζοντάς την.

Ζωρζ Σαρή, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, Πατάκης.

Όταν έχει τρικυμία, τα κύματα σπάνε στους βράχους, πιτσιλάνε τα τζάμια κι έτσι όπως κυλάνε οι στάλες απάνω τους μοιάζουν με δάκρυα.

Άλκη Ζέη, *Το καπλάνι της βιτρίνας*, Μεταίχμιο.

- Με βάση τις περιγραφές των δύο αποσπασμάτων ετοιμάζουμε δύο διαφορετικά δελτία καιρού.

8.2 Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2. Κάνουμε δύο χάρτες γλωσσοεξερεύνησης για κάθε μυθιστόρημα. Αρχικά, συμπληρώνουμε τον πίνακα και κατόπιν με την ομάδα μας κατασκευάζουμε τους χάρτες μας σε πραγματικές διαστάσεις (σε χαρτί μέτρου ή χαρτόνι):

Λέξεις και φράσεις στα αποσπάσματα:

Το καπλάνι της βιτρίνας

Ο θησαυρός της Βαχίας

που δε μας είναι οικείες		
λογοτεχνικές		
χιουμοριστικές		
που έχουν ήχο		
που έχουν μυρωδιά		

Βρίσκουμε στα δύο κρυπτόλεξα λέξεις από το βιβλίο *Ο θησαυρός της Βαχίας* και από *Το καπλάνι της βιτρίνας*.

3. Παίζουμε το παιχνίδι **Ταμπού**. Γράφουμε και βάζουμε τις παρακάτω λέξεις σε ένα βαζάκι. Χωριζόμαστε σε ομάδες. Η πρώτη/Ο πρώτος της ομάδας διαλέγει μια λέξη και πρέπει να την περιγράψει στην ομάδα της/του, χωρίς να αναφέρει τις λέξεις που υπάρχουν στην παρένθεση. Δίνεται συγκεκριμένος χρόνος για να βρεθούν οι λέξεις. Όποια ομάδα βρει τις περισσότερες κερδίζει.

Καπλάνι (τίγρης, βιτρίνα, μάτια)

Μονοιάζω (καβγάς, συμφιλιώνομαι, μαλώνω)

Εγωίστρια (εαυτός, δικά μου, αδιαφορία)

Εφευρέτης (ανακαλύπτω, μηχανή, φτιάχνω)

Ασάλευτη (ακούνητος, κίνηση, κοκαλωμένη)

Αποσκευές (βαλίτσα, τσάντες, σακίδια)

Κομφοντυμένη (ρούχα, γούστο, ωραία)

Βεράντα (μπαλκόνι, έξω, αυλή)

Πανεπιστήμιο (σχολή, σπουδές, φοιτώ)

Ανάστημα (ύψος, ψηλός, κοντός)

Σκανταλιέρα (ζωηρή, άταχτη, ζημιές)

Κατάστρωμα (πλοίο, θάλασσα, κουπαστή)

Φρόνιμη (ήσυχη, συμπεριφορά, μυαλωμένη)

Καμαρωτά (υπερήφανα, περπατάω, στητά)

Ξέρουμε τι σημαίνει
ταμπού (taboo);
Ψάχνουμε να βρούμε
τη σημασία της λέξης
σε κάποιο λεξικό.

8.2 Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Η Μυρτώ και η Μέλια στο βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρίνας* λένε «ΕΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ». Μαθαίνουμε τι σημαίνουν διαβάζοντας το παρακάτω απόσπασμα:

Μπορούμε να δούμε τη μεταγραφή του παρακάτω λογοτεχνικού κειμένου και στο σύστημα γραφής και ανάγνωσης ατόμων με προβλήματα όρασης Μπράιλ (Braille).

Μπορούσε, όμως, ποτέ κυριακάτικα να πάνε όλα καλά; Αν πηγαίναμε σχολείο, θα μας άρεσε η Κυριακή, που θα μέναμε στο σπίτι. Ενώ τώρα...

– Αχ, να πηγαίναμε σχολείο! λέω δυνατά.

Μα η Μυρτώ έχει κουκουλωθεί από το κεφάλι και κάνει πως δεν ακούει. Τότε είπα ακόμα πιο δυνατά:

– ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

– ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, απάντησε εκείνη πεισιμωμένα, κάτω από τα σκεπάσματα.

Αυτά δεν ήτανε βυζαντινά, αλλά μια δική μας γλώσσα, που μόνο οι δυο μας την καταλαβαίναμε.

Να 'χα τώρα φτερά σαν του Ίκαρου, θα μπορούσα να πέταγα από χώρα σε χώρα και να ρώταγα όλα τα παιδιά του κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

Άλλη Ζέη, *Το καπλάνι της βιτρίνας*, Μεταίχμιο.

Το καπλάνι της βιτρίνας, παιδική σειρά [επεξεργασμένα στιγμιότυπα], *Ertflix*.

Συμπληρώνουμε στον χάρτη τι σημαίνουν τα «ΕΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ» και άλλα παιγνιώδη αρκτικόλεξα. Μετά, φτιάχνουμε δικά μας.

5. Δημιουργώντας γκράφικ νόβελ:

α. Διαβάζουμε τι είπαν οι δημιουργοί του γκράφικ νόβελ *Το καπλάκι της βιτρίνας*, Γεωργία Ζάχαρη και Στέλλα Στεργίου στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Artcore*:

– Ποιο είναι το σκεπτικό πίσω από την εικονογράφηση που επιλέξατε;

Έπρεπε να βρούμε έναν τρόπο να σχεδιάζουμε και οι δύο ταυτόχρονα, χωρίς να κλοτσάει πολύ η διαφορά από σελίδα σε σελίδα. Η μέθοδός μας ήταν να χωρίζουμε το κάθε κεφάλαιο σε σκηνές και η καθεμία αναλάμβανε να σχεδιάσει με μολύβι μια σκηνή δύο ή τριών σελίδων τη φορά. Στη συνέχεια ανταλλάζαμε τα σχέδιά μας και ό,τι μολύβια έκανε η Στέλλα τα μελάνωνε η Γεωργία και εναλλάξ. Έτσι, καταλήξαμε σε ένα στυλ, το οποίο εμπεριέχει στοιχεία και των δυο μας, αλλά και στοιχεία που αρέσουν και στις δύο και με τα οποία μπορεί να μην είχαμε πειραματιστεί στο παρελθόν.

– Ποια ήταν η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσατε;

Ότι ζωγραφίζαμε παραλίες και τζιτζίκια με καταρακτώδη βροχή έξω και στενάχωρο χειμωνιάτικο σχολείο μέσα στον καύσωνα.

Ε. Μαρκ, συνέντευξη με τις Γεωργία Ζάχαρη & Στέλλα Στεργίου «Η ατμόσφαιρα στο κόμικ προέρχεται ακριβώς από αυτό τον συνδυασμό ιστορικής πληροφορίας και συναισθήματος», *Artcore: Artcore magazine*.

β. Ταξινομούμε τις υπογραμμισμένες λέξεις ή φράσεις του αποσπάσματος στη σωστή ομάδα. Συμπληρώνουμε δικές μας λέξεις:

καιρός

γκράφικ νόβελ

βιβλίο

φύση

.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

Βάζουμε στη σειρά τις προτάσεις που δείχνουν τα βήματα που ακολούθησαν οι δημιουργοί για να φτιάξουν το γκράφικ νόβελ.

8.2 Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα;

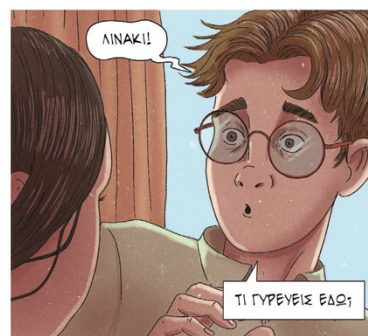
ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

6. Διαβάζουμε τι είπε ο δημιουργός του γκράφικ νόβελ *Ο Θησαυρός της Βαγίας* Kanellos Cob σε μια συνέντευξή του στον εκπαιδευτικό ιστότοπο *Elniplex*. Στη συνέχεια, συζητάμε τα λόγια του και προσπαθούμε να δώσουμε «ζωή» στο απόσπασμα από το γκράφικ νόβελ προσθέτοντας ήχο και κίνηση (δραματοποίηση):

Το comic έρχεται πιο κοντά με την αγάπη για τον κινηματογράφο, καθώς έχουν παρόμοιους κώδικες, με τη διαφορά πως στο comic δεν υπάρχει ήχος και κίνηση. Έχεις όμως άλλους κώδικες εκεί για να τα αντικαταστήσεις αυτά. Η αγάπη βρίσκεται, όμως, στο γεγονός ότι μου αρέσει να λέω ιστορίες. Εφόσον μου αρέσει να ζωγραφίζω, το comic είναι ένα μέσο, με το οποίο μπορώ να λέω ιστορίες.

A. Πάππος, συνέντευξη με τον Kanello Cob «Το comic είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια εικόνα», *Elniplex*.

Ζωρζ Σαρή, *Ο Θησαυρός της Βαγίας* (διασκευή σε γκράφικ νόβελ: Kanellos Cob), *Μεταίχιμο*.

7. Μετασχηματίζουμε δύο από τα παρακάτω αποσπάσματα με βάση τις οδηγίες. Τα γράφουμε στο σημειωματάριο που ακολουθεί και τα διαβάζουμε μεγαλόφωνα στην τάξη. Τι άλλαξε στο ύφος των κειμένων;

Αλλάζουμε χρόνο (σε ενεστώτα)

«Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Η θάλασσα δεν ξεχώριζε μήτε τα κύματα. Μονάχα ακούγαμε ένα «παφ» και γέμιζαν ξαφνικά τα τζάμια δάκρυα. Ο δρόμος έξω ήταν έρημος».

Αλκη Ζέη, *Το καπλάνι της βιτρίνας*, Μεταίχμιο.

Αλλάζουμε την πρωτοπρόσωπη αφήγηση σε τριτοπρόσωπη

«Έτσι μένουμε τα κυριακάτικα απογεύματα στο σπίτι μόνες με τον παππού. Αν είναι καλός καιρός, ο παππούς μάς πάει περίπατο κι ύστερα, μόλις σκοτεινιάσει, γυρνάμε πίσω».

Αλκη Ζέη, *Το καπλάνι της βιτρίνας*, Μεταίχμιο.

Προσθέτουμε επίθετα

«Στο κατάστρωμα οι πολυθρόνες ήταν όλες πιασμένες κι ούτε ένα σκαμνί αδειανό. Στα σαλόνια έκανε τόση ζέστη, που όλοι οι επιβάτες προσπαθούσαν να βολευτούν έξω, με την ελπίδα να δροσιστούν από τον αέρα της θάλασσας».

Ζωρζ Σαρή, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, Πατάκης.

Αλλάζουμε την τριτοπρόσωπη αφήγηση σε πρωτοπρόσωπη

«Ο Κλου ήταν Γάλλος, κι όμως μιλούσε τα ελληνικά με πολλή ευκολία. Από μικρός ερχόταν τα καλοκαίρια στην Ελλάδα και είχε μάθει τη γλώσσα χωρίς κόπο. Φυσικά, συχνά έκανε λάθη, μπέρδευε τις λέξεις ή έψαχνε να βρει τη σωστή έκφραση, κάνοντας τους φίλους του να γελάνε».

Ζωρζ Σαρή, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, Πατάκης.

Αφαιρούμε συνδέσμους και προσθέτουμε τελείες

«Εμείς πάμε στην τζαμωτή βεράντα και κοιτάμε τη θάλασσα. Όταν έχει τρικυμία, τα κύματα σπάνε στους βράχους, πισπιλάνε τα τζάμια κι έτσι όπως κυλάνε οι στάλες απάνω τους μοιάζουν με δάκρυα».

Αλκη Ζέη, *Το καπλάνι της βιτρίνας*, Μεταίχμιο.

Μετατρέπουμε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο

«Η Λίνα γέλασε:

– Όλες οι μαμάδες ίδιες είστε. Κάνετε του κόσμου τις τρέλες όταν ήσαστε παιδιά, και τώρα θυμώνετε με τις δικές μας. Γέλασε η μητέρα και χάιδεψε το μάγουλο της κόρης της».

Ζωρζ Σαρή, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, Πατάκης.

8.2 Πώς διαβάζουμε λογοτεχνικά κείμενα;

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το καπλάνι της βιτρίνας, παιδική σειρά,
[επεξεργασμένο στιγμιότυπο], *Ertflix*.

Ο θησαυρός της Βαγίας, παιδική σειρά,
[επεξεργασμένο στιγμιότυπο], *Ertflix*.

8. Διατυπώνουμε υποθέσεις και δίνουμε νέα διάσταση στις ιστορίες που διαβάσαμε:

Αν ήμουν ο Αλέξης:

Θα έλεγα .....
.....
.....

Θα σκεφτόμουν .....
.....
.....

Αν ήμουν ο Κλου:

Θα συμβούλευα .....
.....
.....

Θα χαιρόμουν, όταν .....
.....
.....

Αν ήμουν η Μυρτώ ή η
Μέλια:

Θα πρότεινα .....
.....
.....

Θα πήγαινα .....
.....
.....

Αν ήμουν ο παππούς:

Θα προσπαθούσα .....
.....
.....

Θα τολμούσα .....
.....
.....

8.3 Τι δημιουργούμε εμείς;

Στην υποενοότητα αυτή μαθαίνουμε:

- πώς να αναστοχαζόμαστε παίζοντας με τις λέξεις.

1. Αναστοχαζόμαστε όσα κάναμε στην ενότητα αυτή και συμπληρώνουμε την ακροστιχίδα της αντίστροφης μέτρησης για το καλοκαίρι:

10 λέξεις που θυμάμαι περισσότερο

9 λέξεις που αφορούν τη δημιουργία ενός βιβλίου

8 λέξεις που θα «χάριζα» στις φίλες/στους φίλους μου

7 λέξεις που με δυσκόλεψαν

6 λέξεις που θα αφιέρωνα στην Άλκη Ζέη

5 λέξεις που θα αφιέρωνα στη Ζωρζ Σαρή

4 λέξεις από το βιβλίο *Ο θησαυρός της Βαγίας*

3 λέξεις από το βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρίνας*

2 λέξεις που είναι φιλικά παρατσούκλια

1 λέξη για το καλοκαίρι που έρχεται

Γλωσσάρι

Γλωσσική βιογραφία

Γλωσσικός χάρτης

Εκπαιδευτική πλατφόρμα

Κείμενο

Κειμενικοί δείκτες

Λογομαχία

Οπτική γωνία

Πειθώ

Πολυτροπικό κείμενο

Πορτφόλιο

Στρατηγικές μάθησης

Συνοχή

Συντελεστές ενός βιβλίου

Ύφος

Ψηφιακά Μαθησιακά
Αντικείμενα (ΨΜΑ)

Ανακαλύπτουμε τη σημασία των λέξεων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Τι υπάρχει στη Γη και έξω από αυτή;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Η κλιματική αλλαγή... έριξε τη Βυζαντινή αυτοκρατορία!». *TyposThess*, 10/2/2016. <https://www.typosthes.gr>
- Σιμόπουλος, Δ. 2023. *Πες μας παππού... Ποια είναι η οικογένεια του Ήλιου. Ταξίδι στους πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος*. Εικονογρ. Ου. Λυμπεροπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΕΙΚΟΝΕΣ

- σελ. 7, 10, 13, 14, Shutterstock

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Γιατί είναι καλό να συμμετέχουμε;

ΕΙΚΟΝΕΣ

- σελ. 25, 31, 37, 38, Shutterstock

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Γιατί μία γλώσσα δεν είναι αρκετή;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Xie X., Y. Zhou, K. Liu & A.J. Privitera. «What are the Benefits of Learning a Second Language?» (μετάφραση και διασκευή). *Frontiers for Young Minds*, 6/4/2023. <https://kids.frontiersin.org>

ΕΙΚΟΝΕΣ

- σελ. 58, Νόαμ Τσόμσκι [εικόνα/σκίτσο]. Wikimedia. www.wikimedia.org
- σελ. 43, 51, Shutterstock

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Πώς η λογοτεχνία «γιορτάζει» τη φιλία;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ζέη, Α. 1987. *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ζέη, Α. 2023. *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μαρκ, Ε. Συνέντευξη με τις Γεωργία Ζάχαρη & Στέλλα Στεργίου «Η ατμόσφαιρα στο κόμικ προέρχεται ακριβώς από αυτό τον συνδυασμό ιστορικής πληροφορίας και συναισθήματος». *Artcoremagazine*, 18/3/2022. <https://www.artcoremagazine.gr>
- Πάππος, Α. Συνέντευξη με τον Kanello Cob «Το comic είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια εικόνα». *Elniplex*, 21/3/2023. <https://www.elniplex.com>
- Σαρή, Α. 2022. *Ο θησαυρός της Βαγίας* (διασκευή σε γκράφικ νόβελ: Kanellos Kob). Αθήνα: Πατάκης.
- Σαρή, Ζ. 2024. *Ο θησαυρός της Βαγίας*. Αθήνα: Πατάκης.

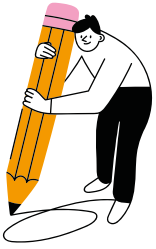
ΕΙΚΟΝΕΣ

- σελ. 61, Ζωρζ Σαρή & Άλκη Ζέη [επεξεργασμένη φωτογραφία]. *EPT*. 7/6/2019. <https://press.ert.gr>
- σελ. 63, Ζωρζ Σαρή & Άλκη Ζέη [επεξεργασμένο στιχμιότυπο], *EPT*. (18ο λεπτό). <https://archive.ert.gr>
- σελ. 72, 76, Το καπλάνι της βιτρίνας, παιδική σειρά [στιχμιότυπα], *Ertflix*. <https://www.ertflix.gr>
- σελ. 76, Ο θησαυρός της Βαγίας, παιδική σειρά [στιχμιότυπα], *Ertflix*. <https://www.ertflix.gr>
- σελ. 68, Shutterstock

Σημειώσεις

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Σημειώσεις

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

